

ISSN 1302-3519

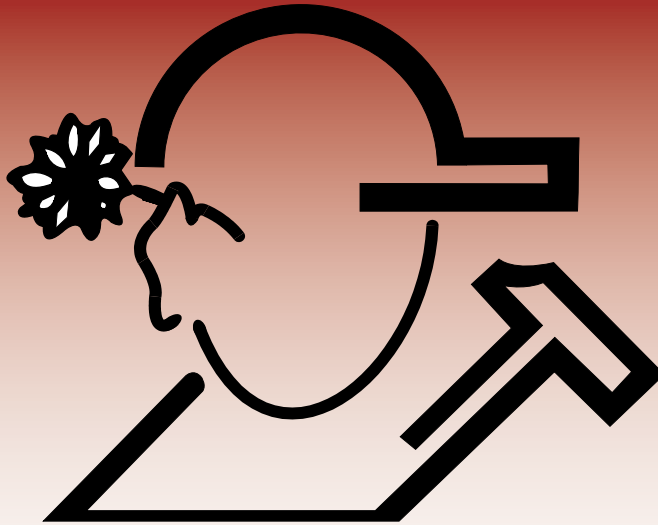
ÇALIŞMA ORTAMI

Dört Ayda Bir Çıkar / Sayı:180 Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2025

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

www.fisek.org.tr

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu" nuzu
Ödemek İster misiniz?*

f i x / fisekenstitusu

HEDEF: ÇOCUKLAR ÇİÇEKTİR... YA ÇIRAKLAR ⁽¹⁾

A.Gürhan FİŞEK (*)

Çocuk dendiği zaman, gözümüzde, özenle bakılıp yetiştirilmesi gereken, çabuk kırılıveren bir çiçek canlanır. Çırak deyince de, elleri yüzü ve giysileri yağ-kir içindeki büyümüş de küçülmüş ekmek tekneleri.

Toplumsal çalışan çocuk olgusuna bakışındaki sakatlık, buradan başlıyor. Çocuk olgusuna verdiğimiz değeri ve önemi, çalışma yaşamına taşıyamamışız. Çünkü çocukların çalıştırılmasında bir kaçınılmazlık bir yazgı görüyoruz. Bu gerçekten kaçınılmaz bir olgu mu? Birilerinin yazgısı mı? Çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamında yer alması çok boyutlu bir olgudur. Kaçınılmaz değildir. Yazgı ise hiç değildir. Ancak, kolaycı bir yaklaşımla, sağlık ve sosyal gerekçelerle hemencecik yasaklanabilecek bir olgu da değildir.

Çocukların çalışma yaşamında yer almaları, yalnızca kendileri ile ya da ailelerini ilgilendiren bireysel bir olay da değildir. Çünkü yol açtığı sorunlar ve sonuçlar yönünden bu ölçekleri aşmakta, ülke ölçeğinde, hatta uluslararası ölçekte sorunlara ve sonuçlara yol açmaktadır.

Konunun insan hakları belgeleri arasında yer bulması, çocuk hakları ile ilgili özgül (spesifik) bildirgeler çıkarılması ve çeşitli uluslararası örgütlerin gündemine girmesi boşuna değildir.

Her şeyden önce, 1919'dan sonra gittikçe yoğunluk kazanan insan hakları belgelerinde, çocuklara verilen önemin nedenini iyi sorgulamak gerekmektedir. 2000'li yılların çocuksuz çalışma yaşamına uyum sağlayabilmede, bu sorgulamanın yararlarını göreceğiz.

Öncelikli risk grupları saptanırken çocukların, neden çalışma yaşamına erken yaşlarda girmek zorunda kaldıklarının da irdelenmesi gerekmektedir. Bu, bizi, toplumsal gelir bölüşümündeki adaletsizliklere, eğitim sistemindeki yetersizliklere ve iş bulma olanaklarındaki kısıtlılıklara götürecektir.

Bugün çocuk emeğinin yaygın olarak kullanıldığı toplumlarda, çocuklar, yetişkinlerle yanyana çalışmakta ve aynı sorunları paylaşmaktadırlar, işyerlerindeki karşılaşılan çeşitli etmenler, çocuklar kadar yetişkin işçilerin de sağlığını bozmaktadır. Örneğin, üretim sırasında ortaya çıkan hidroklorik asit, çocuğun olduğu gibi, yetişkin işçinin de akciğerlerini zedelemektedir. Demek ki, bu toplumlar henüz, çocuklar için özgül risk oluşturacak konulara eğilme fırsatına sahip değillerdir. O halde, çalışma yaşamındaki çocuğu korumaya yönelik her adım, aynı zamanda yetişkin işçiler için

(1) İlk Yayın : "Çocuklar Çiçektir.. Ya Çıraklar?!" Çalışma Ortamı Dergisi – Fişek Sağlık Hizmetleri Araştırma Enstitüsü Yayını, Mayıs-Haziran 1993 , Sayı 8.

* Prof.Dr.

de önemli yararlar sağlayabilecektir.

Öte yandan, çalışan çocuk olgusunu daha derinlemesine incelediğimiz zaman, bunun bir dizi itirafı içerdiğini görebiliriz. Birincisi, çıraklığın, bilimsel-teknik gelişmenin bugün ulaştığı düzeye karşın, ülkemizde varlığını sürdürmesi, teknolojik düzeyimizin geriliğinin bir itirafıdır. Bu kadarla da kalmıyor. Eğitimde de ekonomik yaşamda da eskimiş bir model olan çırak-kalfa-usta sistemiyle yapılan eğitim, 20-25 yıl sonrasının gereksinmelerini karşılamaktan uzaktır.

Gözlemler, işyerlerinin teknolojik sıçramalarına koşut olarak, çocuk işçilerin, eski teknolojileri kullanan işyerlerine doğru kaydıklarını ortaya koymaktadır. Bu sistemde yetiştirilen ve sayılan yüzbinlerle anlatılabilecek olan çırakların, yarın, küçük girişimci ya da İşçi olarak, yeni teknolojilere ayak uydurmakta zorlanmaktan ve ekonomik-teknolojik atılımlar için fren işlevi yapacakları ortadadır. Bu fren işlevlerini hem ekonomik olarak, hem de siyasal güç üzerinde baskı kurarak gerçekleştirmek İsteyeceklerdir. Bu, çıraklara yönelik bugünkü politikalarla, ülkenin yarınlarının da ipotek altına alındığını ortaya koymaktadır.

Bir diğeri ise, çıraklığın varlığının, sosyal devletin amaçlarına ulaşamadığının itirafıdır. Çünkü çocukları çalışma yaşamına iten nedenlerin önde gelenleri, sosyal devletten beklentilerdir. Yapılan araştırmalar, çocukların meslek edinme ve ailesinin gelirine katkıda bulunmak kaygısıyla, çalışma yaşamına erken yaşta atıldıklarını ortaya çıkarmıştır. Örgün mesleki eğitim olanakları ve eğitim-sonrası aynı meslekte iş bulma olanakları kısıtlıdır. Buna karşın, her iki olanağı çırak-usta sistemi birarada sunmaktadır. Öte yandan temel insan haklarında olan gereksinmeden kurtulma hakkının ülkemizde yaşama geçmemesi, ailenin tüm bireylerini, yaşam kalitelerini yükseltmek için seferber olmaya itmektedir.

Çocuklar çalışma yaşamında, çağdaş toplumun getirdiği bir çok koruyucu mekanizmadan yoksun olarak yeralmaktadırlar. Sendikalara üye olamamaktadırlar. Çıraklık ve Mesleki Eğitimi Yasası gereğince öğrenci olarak nitelenmektedirler. Dolayısıyla İşçiden sayılmamaktadırlar. Buna karşın, iş Yasası, 15 yaş altındaki çocuk-

ların çalıştırılmalarını yasaklamıştır. Haklarını savunacak özgül sorunlarını dile getirebilecekleri kendi örgütlerinden yoksundurlar. Çocukları, iş hukukunun koruyucu şemsiyesinden yararlancılacak olan iş denetiminin etkinliği azaltılmıştır. Her ne kadar Çıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası'nda ve işverenlerle Milli Eğitim Bakanlığı arasında yapılan sözleşmelerde. Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü'nün ve diğer çalışma mevzuatının işverene getirdiği yükümlülüklerin devam ettiği belirtiliyorsa da, uygulamada ve denetimlerde, bunların üzerinde yeterince durulmamaktadır. İşçi Sendikaları, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası'nın getirdiği çeşitli katılımlı kurullarda yer almaktadırlar. Bugüne değin Konfederasyon düzeyinde de olsa, çıraktan konu alan bir uzmanlık komisyonu ya da İzleme bürosu kurulmamıştır. Buna karşın, kamuoyunu bu olguyla ilgili sendikaların görüşleri konusunda aydınlatan kampanyalara yönelinmemiştir. Bütün bunlar, işçi sendikalarının konuya önem vermediklerinin ve ağırlıkla eğilmediklerinin itirafıdır.

Çocukların erken yaşta çalışma yaşamını içinde yeralmalan, bu çocukların geldikleri ailelerin, henüz geleneksel kültür örüntüsünü aşmamış olduğunun da bir itirafıdır. Gerçekten de araştırmalar, çıraklar arasında kırsal kökenin ağır bastığını göstermektedir (1). Kente 6 yaşından sonra gelenlerde de kırsal kökenin etkisi ve erken yaşta çalışmaya başlama eğilimi görülmektedir. Yine çocuklar üzerine yapılan araştırmalar tarla ya da bahçedeki ürünün cinsi-ne bağlı olmakla birlikte, kırsal alanda çocukların 5-7 yaşlarında çalışmaya (başladıklarını ortaya koymaktadır, yaşındaki çocuktan tek başına dağ da hayvanları otlatması beklenmektedir. Ana-baba ocağından ayrılarak mevsimlik işçi olarak gurbete çıkma yaşı ortalama 14.8'dir (2). Kırsal alandaki ilkokulların tatillerinin bile, salt çalışma mevsimine göre ayarlandığı ve kent ilkokullarında ayrı ilan edildiği unutulmamalıdır. Böylesi bir ortamda çocukların "yaşamlarını kurtarmak amacıyla sanayi kesiminde çalışmaya erken yaşta başlaması hiç yadırganmamalıdır.

Geleneksel kültür, örgün eğilimi kuruluşlarının yaygınlaşmadır bir dönemin ürünüdür. Çocuğun sosyalleşmesinde çalışma yaşamını erken yaşta tanınmasının, yaşamın gerçekleriyle karşılaşması-

Fotoğraf, www.birgun.net/makale/madunlar-konusuyor-gecekondu-mahalleleri-259463 adresinden alınmıştır.

nın önemli rolü olduğuna inanılırdı. Bu geleneksel kültür örüntüsü, bugün de özellikle kırsal alanda etkisini sürdürmektedir.

Bugün kentsel alana baktığımız zaman, okul çağı çocuklarının iki temel grupta toplandığını görürüz. Bunlardan birincisi, örgün eğitim kurumlarında okumalarını sürdürenlerdir, ikincisi ise, çıraklık eğitim merkezlerine devam eden-etmeyen ama tam zamanlı olarak çalışma yaşamında yeralan çocuklardır. Bu çağ çocuklarını, çalışmayan-okuyan ve çalışan olarak ikiye ayırmak olanaksızdır. Çünkü, örgün eğitim kurumlarında okumalarını sürdürenlerin, eldeki araştırma verilerine göre yansından fazlası, okul dışı zamanlarda çalışmalarını sürdürmektedirler (1). Okul dışı zamanlarda sürdürülen bu çalışmalar da iki bölümde incelenebilir. En büyük bölüm, yaz aylarında çalışanlardır. Hem okuyan hem de çalışanların yaklaşık beşte biri okulun açık olduğu dönemlerde de çalışmalarını sürdürmektedir., Sonuç olarak 7-17 yaş çocuklarının çok az bir bölümü çalışma yaşamından uzak katabilmektedir.

Kent yaşamında, üstelik de çalışma yaşamına atılmış olan çocuklarla, özel olarak ilgilenmek

gerekmektedir. Bunun nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Sağlık ve sosyal yönden toplumun en duyarlı kesimini oluşturmaktadırlar.
- 2- Kalabalıklar halinde birliktedirler. Bu aynı zamanda onların dünyalarını da, gereksinimlerini de birbirine yaklaştırmaktadır.
- 3- Özel sorunları vardır: 7-17 yaş döneminde, çocukların vücutlarında hormonal değişiklikler olur. Sosyal yaşantıya uyum sağlanmaya çalışılır. Erişkin yaşama hazırlık yapılır. Dolayısıyla, sorunlar çocuğu ruhsal dalgalanmalara itecek denli çeşitlidir.
- 4- Kentsel yaşamın karmaşıklığı onları etkilemekte ve onların kaygı düzeylerini (özellikle geleceğe ilişkin) yükseltmektedir.
- 5- Çalışma yaşamında yer alma bu özel sorunların katlanmasına yol açmaktadır.
- 6- Çocuklar, kendilerine sunulan hizmetler üzerinde baskı grubu etkisi, yapamamaktadırlar. Ülkemizde, nüfus piramidi denilen ilk yaşa doğru gittikçe genişleyen ve ileri yaşlara doğru gidildikçe sivrilen nüfus tablosu, 1961'den bu yana büyük değişiklik gösterdi

(Şekil 1, 2) (3). Bütün engellemelere karşın, sosyalleştirilmiş sağlık hizmetleri, sağlık hizmetini herkes için ulaşılabilir kıldı ve toplumun sağlık düzeyini bir ölçüde yükseltti. Bütün yetersizliğine ve olayın bireyselleştirilmesi çabalarına karşın, nüfus planlaması çalışmaları, doğum hızını düşürdü. Bu durumda, piramidimizin karnı şişmeye ve sivri tepesi küntleşmeye başladı.

Bugün 7-17 yaş dilimindeki çocuklar, 1961'dekinden görece olarak daha önemli bir konumdadırlar. Bu da çocukluk ve gençlik çağındakilere yönelik sağlık ve sosyal hizmetlerinin sunuluş biçiminin tartışılmasını önemli kılmaktadır.

Ne yazık ki, hükümetler, bugüne değin, kentsel alanda, koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerini bütünleştirerek ele almış; hizmetleri tek elde toplamış; gereksinme duyulan en yüksek standartta, eşit, ulaşılabilir ve tüm toplumu kavrayan bir sağlık örgütlenmesini geliştirmiş değillerdir. Bunu elde "sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi" gibi elverişli bir yasal ortam bulunmasına karşın, gerçekleştirilmemişlerdir. Çalışma yaşamında yeralan çocuklara özgü sağlık (ve sosyal) sorunları tartışılabilmenin ön koşulu, böylesi bir temel sağlık örgütlenmesidir. Hükümetler, bu tümelci ve temel sağlık örgütlenmesini, bir insan hakkı olarak görmemeyi sürdürürlerse, o zaman modelimize bir de, çocuklar için bu hizmetlerin verileceği biçimleri monte etmek gerekecektir. Ancak bu durumda ortaya çıkan sistem, verimsiz, hizmetlerde tekrarlar içeren, başta insangücü olmak üzere kaynakların israf edildiği bir sistem olur. Artan kentleşme olgusu, kentlerde insanların, yaşlarına ve konumlarına göre, farklı farklı örgütlenmeler içinde ve yoğunluğu yüksek kümelenmeler içinde çalışmalarını gerektirmiştir. Kent insanına yönelik sağıksosyal hizmetlerin planlanmasında, mutlaka bu kümelenmelerin gözönüne alınması, hizmete katılım ve hizmetin denetimi konularında bu örgütlülüklerden yararlanması zorunlu olmaktadır. Bu örgütlü topluluklardan biri de, öğrenciler ile çalışan çocuklardır. 7-17 yaş çocuklarına yönelik, sağlık hizmeti tümelci bir sağlık hizmeti ağı içinde kümenin özgül sorunlarını gözetken bu

örgütlenme ile başarılı kılınabilir. Çalışan çocuk kümesinin özel sorunları ile ilgilenirken mutlaka onların çalışma koşullarının da ele alınması gerekir. Çalışma koşullarından kaynaklanan kimyasal, fiziksel ve biyoloji zarar vericilerin yanında psikososyal etmenlerin de çocukların sağlığını etkileyeceği unutulmamalıdır.

Çocukların çalışma yaşamı ile erken yaşta tanışmasının önlenmesi çağımızın bir gereğidir. Ama bunu sağlayabilmenin en temel koşulu da yine çağımızın bir gereği olan inşa haklarına saygıyı toplumda egemen kılmaktır. Ancak haklara saygılı bir toplum ortamında, çocukların erken yaşta işe girişmesine gerek kalmaz. Yine ancak bu ortamda, çocuklardan yararlanmayı düşünenlerin, bu düşünceleri engellenebilir. Çocukların çalışma yaşamından uzaklaştırılması bir çok yönden toplumun çağdaş işletme ve örgütlenme biçimlerine kavuşmasında bir dönüm noktası oluşturabilecektir. Ama ülkemizin sosyo-ekonomik ve siyasal gerçekleri, henüz bu noktadan uzakta olduğumuzu düşündürmektedir.

Çocukları çalışma yaşamından uzaklaştırmaya kadar geçecek süreç içinde, onların çalışma koşullarını düzeltmek zorundayız. Bundan yalnızca çocuklar değil, yetişkinler de yararlanacaktır, insan haklarına saygılı bir toplum düzeni oluşturulmasından, yalnızca çocuklar değil, yetişkinler de yarar sağlayacaktır. Bütün bunlar düşünüldüğünde, çırakların çalıştıkları ortamları daha sağlıklı ve güvenli kılmak, toplumda devinim sağlayacak en uygun müdahale noktalarından biri olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR:

(1) FİŞEK A.Gürhan: Çocuk İşçilerin Mediko Sosyal Sorunları Araştırması (1986) - MEA-WARDS tarafından desteklenen çalışma- Yayınlanmamış araştırma verileri.

(2) FİŞEKA. Gürhan: Çalışma İçin Özgül Risk Faktörleri Araştırması (1985) - Dünya Sağlık Örgütü tarafından desteklenen çalışma- Yayınlanmamış araştırma verileri.

(3) Devlet İstatistik Enstitüsü: Türkiye İstatistik Yıllığı 1990, s.44.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun İş Sağlığı ve Güvenliği Verileri Çocuk İşçiler Hakkında Ne Söylüyor?

Taner AKPINAR (*) - Nail DERTLİ (**)

Çocuk işçi ölümleri yıldan yıla daha da artıyor. İşçi ölümleri aslında ülkedeki bütün işçilerin burun buruna olduğu yapısal bir sorun. Bunu, sorunu doğal bir sorun olarak göstermek ya da meşrulaştırmak amacıyla değil, sorunun bütünselliğine dikkat çekmek amacıyla söylüyoruz. Bu bütünselliği ihmal etmeden sorunun yaş, cinsiyet, sektör vb. bakımlardan özgün boyutlarına odaklanmak da bir gerekliliktir. Bu bağlamda, bu yazı, çocuk işçilere odaklanmakta, daha doğrusu, resmi verilerin çocuk işçilere ilişkin ortaya koyduğu, ancak, ilk bakışta fark edilmeyen bir gerçekliğe dikkat çekmektedir. Çocuk işçi ölümleri son zamanlarda Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) üzerinden yoğun bir şekilde gündeme getirilip tartışılıyor. Buna göre, MESEM'lere eleştirel bakanlar, bunun mesleki eğitim adı altında gizlenerek sürdürülen bir çocuk

işçilik biçimi olduğunu, savunanlar ise, bu yolla, ülkenin nitelikli işgücü gereksiniminin karşılandığı görüşünü ileri sürerek çatışıyorlar. Siyasal iktidarı elinde bulunduranlar da ikinci safta yer alıyor, savundukları görüş doğrultusunda ve bunun bir memleket meselesi olduğu sloganıyla birlikte MESEM'leri yaygınlaştırıyorlar. Karşı eleştirileri ise, "iftira", "yalan", "saçmalık", "ciddiyetsizlik" gibi hakaretamiz ifadelerle savuşturmaya çalışıyorlar. Diğer taraftan, derleyip toplayıp yayınladıkları resmi veriler, savundukları görüşü hiçbir karşı eleştiriye gerek olmadan boşa düşürüyor. Söz konusu veriler, MESEM'lerde ya da başka yerlerde çalışan çocukların diğer bütün yaş gruplarına kıyasla her an ölümle burun buruna olduklarını gösteriyor. Söz olabildiğince kısa kesip verilerin sessiz çığlığını seslendirelim.

(*) Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

(**) Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

Bu Grafik Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verilerinin görselleştirilmiş halidir. Son dört yıldır çocuk işçilerin geçirdiği iş kazalarının katlanarak attığı görülüyor. Bu veriler çocuk işçilerin içinde bulunduğu durumu ortaya koyuyor ama çocuk işçilerin durumunu diğer yaş grupları ile kıyasladığımızda gerçeklik başka bir hal alıyor. Aşağıdaki tablo bu kıyaslamayı içeriyor.

**Yaşa Göre Sigortalı ve İş Kazası Sayıları
İle Kaza Geçirme Oranları - 2024**

Yaş	Sigortalı sayısı	İş kazası sayısı	İş kazası geçirme oranı %
14 ve altı	3.167	1.659	52,38
15	6.265	3.386	54,04
16	23.210	5.560	23,95
17	67.111	7.495	11,16
18	269.973	25.776	9,54
19	315.533	27.616	8,75
20	312.305	25.519	8,17
21	387.076	29.365	7,58
22	455.583	31.206	6,84
23	557.735	32.963	5,91
24	618.599	32.022	5,17
25	638.895	28.535	4,46
26	630.758	26.645	4,22
27	605.882	23.630	3,90
28	568.124	21.390	3,76
29	549.678	20.540	3,73
30	553.277	19.781	3,57
31	530.842	18.301	3,44
32	514.134	17.402	3,38
33	518.011	17.272	3,33
34	525.399	17.304	3,29
35	530.139	17.209	3,24
36	532.176	17.087	3,21
37	528.821	17.279	3,26
38	530.359	16.970	3,19
39	527.018	17.062	3,23
40	531.561	16.662	3,13

41	519.323	16.109	3,10
42	533.330	17.323	3,24
43	518.632	17.311	3,33
44	448.643	16.282	3,62
45	386.224	14.366	3,71
46	344.040	13.752	3,99
47	300.733	12.293	4,08
48	247.150	10.516	4,25
49	220.669	10.391	4,70
50	226.287	10.738	4,74
51	186.733	9.148	4,89
52	161.166	8.089	5,01
53	132.785	6.825	5,13
54	113.617	6.296	5,54
55	89.725	5.002	5,57
56	71.156	4.053	5,69
57	52.583	3.233	6,14
58	58.310	3.776	6,47
59	50.308	3.288	6,53
60	30.186	2.191	7,25
61	20.616	1.707	8,27
62	15.932	1.285	8,06
63	10.522	1.038	9,86
64	10.571	965	9,12
65	6.095	592	9,71
66	4.102	409	9,97
67	2.777	276	9,93
68	2.927	294	10,04
69	1.871	166	8,87
70	1.236	86	6,95
71	826	72	8,71
72	597	39	6,53
73	378	30	7,93
74	367	30	8,17
75	271	16	5,90
76	171	10	5,84
77	94	4	4,25
78	81	0	-
79	77	2	2,59
80 ve üzeri	126	7	5,55

Tablo gösteriyor ki, çocuk işçiler bulunmaları gereken iş ortamlarında bulunuyor ve yapmamaları gereken işleri yapıyorlar. Böyle olduğu için de, her gün evlerinden çıkıp işyerlerine gittiklerinde, evden çıktıkları gibi vücut bütünlüklerini koruyarak geri eve dönememe olasılığı açısından diğer bütün yaş gruplarına kıyasla açık ara öndeler, daha doğrusu tehdit altındalar. Vücut bütünlüğünü koruyamama olasılığı 14 ve 15 yaş grubu için yaklaşık % 52-54, 16 yaşındakiler için yaklaşık % 24 ve 17 yaşındakiler için de yaklaşık % 11. Bir kez de tablodaki mutlak bir veri üzerinden duruma dikkat çekersek, 2024 yılında, 15 yaşından küçük 1659 çocuk iş kazası geçirmiştir. Çocukların “vücut bütünlüklerini koruyamaması” derken, bunu, çocukların bilgisi, becerisi, dikkati, iş disiplini vb. ile ilgili olarak söylediğimiz anlaşılmasın! Çocuklar doğal olarak bunu yapabilecek güce ve deneyime sahip değiller. Ülkedeki, güvensiz ortamlarda güvensiz emek kullanımı rejimine dayalı var olan politik ekonomik düzen ve buna bağlı olarak işyerlerinin ölüm mekanları haline gelmiş olduğu gerçeği, çocuklar açısından bu gibi tabloların ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Türkiye dünya genelinde en çok iş kazası meydana gelen ülkelerden biri olmasına karşın meslek hastalığı sayıları son derece düşük, ancak, bunun daha çok meslek hastalıklarının teşhis edil(e)memesiyle ilişkili olduğu bilinen bir gerçekliktir. 2024 yılı verilerine göre, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu m.4/l.a kapsamındaki sigortalıların yaşadığı toplam iş kazası sayısı 733 646 iken, meslek hastalığı sayısı 888’dir. Meslek hastalığına yakalananların 3’ü 18 yaşından küçük (2’si 15 ve 1’i de 17 yaşında) çocuklardır. Bu veri şu açıdan önemli, çocuk işçiler çalışmaya başladıktan bir-iki yıl gibi kısa bir zaman içinde bile meslek hastalığına yakalanabildikleri tehlikeli ortamlarda çalıştırılmaktadır.

Veriler başka türlü bir yoruma meydan vermeden ve hiçbir propaganda/slogan/hamaset

ile üstünü örtmenin mümkün olmadığı biçimde, çocuk işçilerin ölümün kıyısında çalıştırıldığını söylüyor. Onları yaşamla ölüm arasına sıkıştıran, var olan politik ekonomik düzen ve bu düzeni sürdüren başta siyasal iktidar ve iktidar blokunda yer alan diğer egemen güçlerdir. Onlar milli çıkar, memleket meselesi, kalkınma için nitelikli işgücü gereksinimi vb. söylemlerin arkasına gizlenerek, sahip oldukları gücü ve olanakları bütünüyle kapitalist sistemin gereklerine göre kullanmaktadır. Kapitalist sistem için, özellikle de Türkiye gibi kapitalistleşme yoluna görece geç koyulmuş bir ülke için çocuklar korunup kollanacak bir toplum kesimi değil, kârlılık düzeyinin artmasına olanak tanıyan güçsüz, güvencesiz ve ucuz bir işgücü kaynağıdır. Daha doğrusu bütün çocuklar değil, kapitalist düzenin sınıflı yapısında emekçi sınıfların çocukları söz konusu işgücü kaynağını oluşturmaktadır. Hal böyle iken, çocuk işçilik karşıtı bir yerden devleti ya da sorumlu olan diğer kesimleri kınayan, ulusal ve uluslararası düzeyde yürürlükte olan yasalara uygun hareket etmeye davet eden; onları vicdansızlıkla, etik dışı davranmakla, adil olmamakla vb. ile itham eden tepkilerin sorunu dönüştürücü etkisi yok denecek kadar sınırlıdır.

Çocuk işçilik karşıtı hareketin parçalı yapısının da soruna dönüştürücü müdahalede bulunabilmenin önündeki başlıca engellerden biri olduğunu söylemek gerekiyor. Çocuk işçiliğe ilişkin istatistikler yayınlandığında, çocuk işçiler öldüğünde ya da şiddet gördüklerinde, eğitime devam edemediğinde vb. daha birçok durumda çok sayıda sivil toplum kuruluşu, meslek odası, sendika ve medya kuruluşu ayrı ayrı olarak şu ya da bu biçimde buna tepki göstermektedir. Ancak, olaylar meydana geldikten sonra yükselen bu tepkiler bir tür taziye mesajı niteliğinden öte bir niteliğe sahip değildir. Çocuk işçilik karşıtı hareketin ortak zeminde bir araya gelmesi zorunludur, aksi halde, çocuk işçilik, bunu temel uğraşı haline getirmiş olanların varlığına hizmet eden bir şekilde araçsallaşmaktadır.

İş Kazası mı? İş Cinayeti mi? Ya da....

Mustafa TAŞYÜREK (*)
mtasyurek@gmail.com

“Her insan, günün birinde dökmesi gerekecek gözyaşlarını saklar kendine(1)...”

Halil Cibran

Soner Yalçın'ın 11/11/2025 günkü Nefes Gazetesindeki “Gözaltı” başlıklı yazısının bir bölümünde şu satırlar var:

Aklıma, Fransız sosyalist Jean Jaures'in sözü geldi:

“İnsanlar bir şeyleri değiştiremez ise kelimeleri değiştirir.”

İktidarlar, toplumsal ya da siyasal gerçekliği değiştiremediklerinde “ideolojik dil makyajına” ihtiyaç duyuyor. Mesela:

–“Yoksulluk” yerine “**ekonomik zorluk**” deyin...

–“İşsizlik” yerine “**geçici istihdam eksikliği**” deyin...

–“Sansür” yerine “**içerik düzenlemesi**” deyin...

Böylece dilin, gerçeğin üzerini örten perdeye dönüşmesini istiyor. Buna uymayana ceza kesiyor⁽²⁾...

Hangi sözcükle açıklanabilir?

Hatay'ın Kumlu ilçesinde, 09/04/2025 günü **koluna inşaat demiri saplanan çocuk** itfaiye ekipleri tarafından kurtarıldı^(3,4,5,6).

Resim -1 İnşaat sahasında koluna paslı inşaat demiri saplanmış “çocuk” korku dolu gözlerle kurtarmaya gelenlere bakıyor⁽⁷⁾

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

Resim 2- Saplanan inşaat demirinden kurtulmayı bekleyen çocuk^(3,7,8).

Resim 1 ve 2 ile ilgili basın da çıkan yazının altında 3 yorum var.

1. Ziyaretçi (rumuzlu yorum)

Ah kuzum **ne işin vardı orda** ne yapıyordun da öyle saplandı, anlamadım ama geçmiş olsun. **Umarım ders olur.**

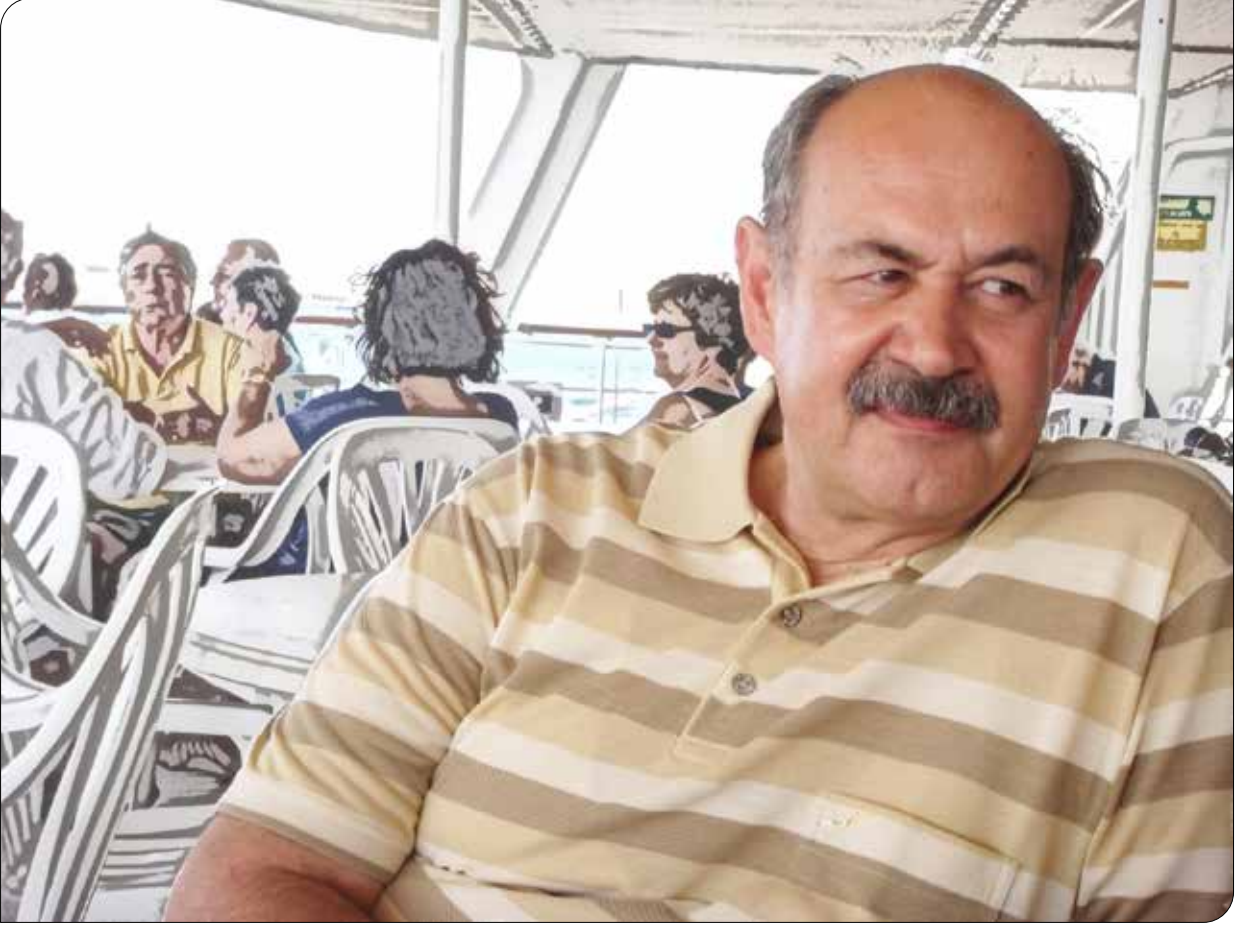
2. Reis (rumuzlu yorum)

İnşaat bölgesi kapalı olması gerekmez mi?! Hollan'da da işçilerin güvenliği için bile **her bir demir çubuğun üzerine kova koyulur.**

3. Ziyaretçi (rumuzlu yorum)

Plastik su boruları ile kalıp boyuna gelinceye kadar izole edilmeli⁽⁹⁾ ...

Güvenilir, akademik bir kaynak tarafından doğrulandığını gösteren somut bir belge / eser bulamasa da, sosyal medyada (Uzm. Psikolog Zeynep Selvil); Bektaşî kültüründe “öldü” yerine “gözüm-den gönlüme aktı” söylemi var.

Resim 3- Prof. Dr. A.Gürhan Fişek

14/01/2017’de “**gözüm(üz)den gönlüm(üz)e akan**” Prof. Dr. A. Gürhan Fişek, iş sağlığı ve iş güvenliğinde zaman zaman “maruz kaldı”, “maruz kalmak” (*etkilendi, uğradı, karşı karşıya, etkisine girdi, uğradı / hedef oldu vb.*) sözcüğü yerine bir kişinin veya şeyin “**bir durumla istemsizce yüz yüze kalması**” vb. ifade ederken “**sunuk kalmak**” ya da “**sunuk**” (*bir şeyle yüz yüze bırakılmış*) sözcüğünü kullanırdı.

Ataol Behramoğlu, Cumhuriyet gazetesinde 22/10/2025 günü yayınlanan “Hayâsız” başlıklı makalesinde: “Son zamanlarda bir de **maruz kalmak** modası çıktı. Örneğin diyor ki “Dün maruz kaldım”. Neye maruz kalmış, belli değil. İllaki bir şeye, duruma vb. maruz kalınır ve o şeyin ne olduğu aynı cümle içinde belirtilir... “**Dili doğru kullanalım**”⁽¹⁰⁾...” diyor.

Tecrübe; aklın babası, hafızanın anasıdır^(11,12).

Thomas Fuller

Çalışma alanı yeterince izole edilmediğinden, yani çevredeki kişilerin güvenliği sağlanmadığından, inşaat temel demir filizlerinin – *her birinin üzerine* – “demir donatı güvenlik kapakları (*inşaat demiri ucu güvenlik tapası*)” konmaması gibi öncelikli/temel iş güvenliği önlemi alınmadığından (Bkz:Resim 4,5) [*“haber altına yorum yapanların” da belirttiği gibi*] paslı inşaat demiri kız çocuğunun koluna saplanmıştı (Bkz: Resim 1 ve 2).

Resim 4- 2/08/2016 Kastamonu, Hanönü

Resim 5- 11/02/2010 Batı Avustralya, Perth

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

Madde 176- (1) İnşaat veya yıkım faaliyeti sırasında, insan hayatı veya beden bütünlüğü açısından **gerekli olan tedbirleri almayan** kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.

Kız çocuğunun çektiği ıstırap hangi sözcükle açıklanabilir?

Bu bir **iş kazası** mı? Değil.

İş cinayeti mi? Değil.

Tesadüf mü?....

Kazara olmuş bir olay mı? ...

En azından Resim 4 ve 5’de görüldüğü gibi demir filizlerinin ucuna görülmesi kolay renklerden oluşan güvenlik kapağı/tapası konsa idi, çocuk ömür boyu unutamayacağı bir acıya katlanmazdı.

Ege Cansen, 09/11/2025 günlü ‘Sözcü Gazetesi’ndeki makalesinde:

“Sözcükler, anlamının, düşünmenin ve fikir üretmenin yapıtaşlarıdır. **Doğru fikirler, doğru sözcüklerle imal edilir.** Sözcüklerin özgün anlamı zamanla değişime uğrar. Daha doğrusu insanlar bunlara işine gelen anlamlar yükler⁽¹³⁾” diyor.

Resim 6- Sabri Yıldırım'ın naaşının madende heyelan altında çıkartılması^(14,15).

Sivas'ın Divriği ilçesi Çaltı köyü sınırları içinde açık işletme yöntemiyle demir madeni çıkaran özel bir işletmede işletme müdürü **Sabri Yıldırım (66)**, 17/11/2025 tarihinde (*yağışlı bir pazartesi günü saat 16.30 sıralarında*), maden ocağında **heyelan riskini azaltma çalışmalarını sahada denetlerken** ayağı kayarak heyelanlı bölgeye düşmüş ve toprak yığınının kayması sonucu göçük altında kalmıştı. **Cenazesi** 28 gün sonra bulunduğu yerden çıkarıldı^(14,15,16,17,18).

Evrensel gazetesinde 18/11/2025 günü yayınlanan Özer Akdemir'in bir haberi:

Divriği'de **Fimar Madencilik** ait demir ocağındaki göçükte bir çalışan toprak altında kalırken, jeolog Dr.Eşref Atabey'in 2,5 yıl önce yaptığı çökme ve heyelan uyarılarının haklı olduğu ortaya çıktı⁽¹⁹⁾.

"Linkedin.com"da "Sabri Yıldırım tarafından yayınlanan gönderi"ye iki ay önce şu notu düşmüş:

Suphi Ağaçbudağı:

Sayın müdürüm beraber çalıştığımız **daha önceki projelerde de gösterdiğiniz hassasiyetini** zi bu projede de gösterdiğiniz belli olmaktadır. Sizinle çalışmaktan gurur duyuyorum.

Sivas Valisi Yılmaz Şimşek (19/11/2025 günü olayın meydana geldiği sahada) yaptığı açıklamada: "**Şantiye/işletme müdürümüzün** (66 yaşındaki Sabri Yıldırım) **düştüğü bölge bir heyelan bölgesi ve sürekli toprak hareketleri var. Sürekli taşlar yuvarlanıyor. Topraklar kayıyor, bu bölgede. Çok riskli ve zor bir bölge**"^(20,21) dedi.

Maden sahası işletme/şantiye müdürü Sabri Yıldırım'ın **sunuk** kaldığı durum (*çalışma mevzuatına göre*) bir "**iş kazı**". Anılan **iş kazasına** bu bir "**iş cinayeti**"mi demek uygun olur **ya da** başka bir sözcükle mi anlatmak gerekirdi, **Gürhan hocam?**

Çalışma platformum dans edebileceğim yer gibi olmalı!

GE Frame 6 gaz türbini arkası iki adet atık ısı kazanı ve bir buhar türbininden oluşan 132 MW kurulu güce sahip Bozüyük Doğalgaz Kombine Çevrim Santrali'nde: General Electric (GE) ve GE'ye Bağlı (çözüm ortağı/*Affiliate*) Kuruluşu olan "Granite Services International, Inc. (GSli)"de Ekim ve Kasım 2010 aylarında planlı genel bir bakım yapılacaktı. İşyeri yönetimi – *bakım, onarım ve tadilat işini yapacak*- yüklenici firma ile yaptığı kapsamlı sözleşmede, buhar türbininin bakımı sırasında kullanılacak **standartlara uygun geçici iskeleyi** kendisinin yapacağını/yaptıracağını taahhüt etmişti. İşyeri, kendi bakım ekibine –*masraftan kaçınarak*- işyeri sahasında bulunan çıkma boru, profil tahtalarla türbin etrafına geçici bir iskele yaptı. Ancak Türk ve yurtdışından gelen çalışma ekibinin liderleri, **standartlara uymayan (derme çatma yapılmış) iskelede çalışmayı reddettiler.**

Resim 7 – Buhar türbininin etrafına yapılan ve çalışılabilir onayı verilen iskele

Çalışma ekibinin isteği ile; çalışma yüzeyine dik mesafesinin en az bir metre üst noktasına ana korkuluk, en az 15 santimetre yüksekliğine (*platforma bitişik şekilde*) topuk levhası, topuk levhasından sonra 47 santimetre açıklığa ara korkuluk yapıldı.

Yüklenici firmanın bakım onarım ekibinin takım lideri: De-montaj, bakım, onarım ve montaj sırasında, hiçbir zaman ayağım bir yere mi takılacak, bir boşluğa mı gelecek vb. endişeye kapılmadan, dans edilebilecek(!) güvenlikteki bir platformda ekibimiz çalışabilmelidir dedi ve istediği platformu yaptırdı.

Yüklenici asıl firmanın (GE), onun teknik/fiziki işlerini yaptırdığı firmanın [General Electric (GE)'e bağlı bir kuruluş olan Granite Services International, Inc. (GSli)] iş güvenliği uzmanlarının (Bkz:Resim 8) gözetiminde – SIFIR İŞ KAZASI- ile işlerini (yıllarca/her zaman) planlandığı günde tamamladılar.

Resim 8- Granite Services International, Inc. ve GE'nin iş güvenliği uzmanları

Resim 9- Bakım onarım yapılan işyerinin iş güvenliği uzmanı

Nâzım Hikmet'in 1947'de yazdığı bir şiir geldi aklıma: "Dünyanın En Tuhaf Mahluku"
şiirinde ne de güzel anlattı insanın sorumluluğunu...

.....

Ve bu dünyada, bu zulüm

senin sayende.

Ve açsak, yorgunsak, alkan içindeyse eğer

ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak

kabahat senin,

- demeğe de dilim varmıyor ama-

kabahatin çoğu senin, canım kardeşim!"

1947— Nâzım Hikmet ^(22,23)

Sami Özuslu, 28/05/2015 tarihli, "Kabahatin çoğu senin canım kardeşim" başlıklı yazısında:

.....

Sorumlu arıyoruz ya sorunlara dair...

Kimse giymiyor sorumluluk ceketini...

Hep dışarıda arıyoruz kabahatliyi...

Bir ağlama, bir sızlama faslı...

Bir de 'hedef tahtası' bulduk muydu, tamamdır.

Ruhumuzu zemzem suyuyla yıkayıp, vurun abalıya!..

Etrafa bakmak yok...

Aynaya hiç...

Oysa akrepler, koyunlar, yanardağ ağızları hep burada, bizim içimizde⁽²⁴⁾...

Ahmet Taşgetiren 24/10/2025 tarihli ve “Yeni Çete Üretimi” başlıklı ‘Karar Gazetesi’ndeki yazısının sonunu şöyle bitirmiştir: “**Eminim devletin elinde çok daha geniş bilgiler vardır. Kimse yok mu oralarda ülkenin geleceği adına kaygı duyan, diye seslenmek istiyorum**”⁽²⁵⁾ .”

Kazalar ‘birden fazla ölümün yaşandığı durumlarda’, genellikle “**endüstriyel felaketler** (afetler)” olarak adlandırılır⁽²⁶⁾.

İş kazasının koşullarına bağlı olarak, birkaç farklı taraf sorumlu (mesul/yükümlü/olası) tutulabilir. Bunlar arasında işveren, çalışanlar, mülk sahibi, üretici veya diğer üçüncü şahıslar yer alabilir. Örneğin, bir işverenin güvensiz çalışma koşullarının devam etmesine izin vererek ihmalkârlık yaptığı kanıtlanabilirse, ortaya çıkan kaza veya yaralanmalardan sorumlu tutulabilir⁽²⁷⁾ .

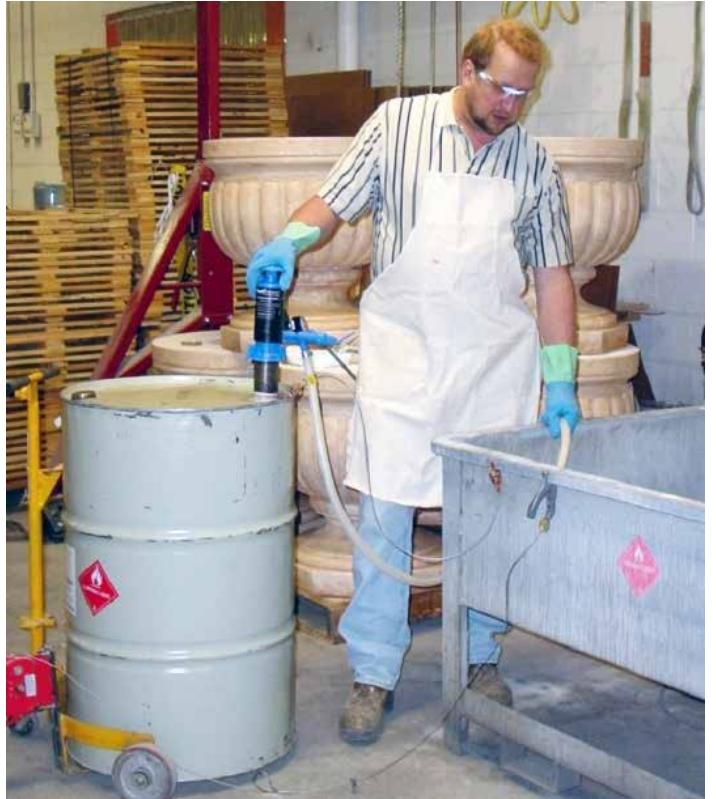
Tehlikeli sıvıların güvenli transferi ile ilgili ölümcül duruma bir örnek

20 Kasım 2017’de New Windsor, NY’deki Verla International’ın kozmetik fabrikasında yapılan bir üretim sürecinde, bir çalışan heksametil disiloksan’ı (hexamethyl disiloxane) (parlama noktası -6 °C) bir varilden başka bir kaba aktardı ve ardından kimyasal tamburu sildi. Silme sürtünmesi statik elektrik yarattı ve tambur saniyeler içinde alevlerle kaplandı. Ortaya çıkan yangın ve patlamalar 125’ten fazla kişinin yaralanmasına, bir çalışanın ölümüne yol açtı.

Orange County İcra Dairesi tarafından yayımlanan bir videoda işçinin kimyasal tankı sildiği gösteriliyor. Yerel bir gazete olan Poughkeepsie Journal’a göre bu durum şöyle izah edildi: “*Silme hareketleri statik elektrik oluşturuyor, bu da bir tutuşmayı başlatan olaydır.*” Ve “saniyeler sonra tank alevler içinde kalıyor, **adamın kıyafetlerinin bazı parçaları patlamadan kaçarken alev alıyor.**” Adam sadece hafif yaralar almış olsa da, **kozmetik fabrikasındaki birçok kişi o kadar şanslı değildi**⁽²⁸⁾ (Bkz: Resim 12).

Doğru ekipman ve uygun/yeterli eğitim olmadan, tehlikeli kimyasalların transferi potansiyel olarak tehlikelidir⁽²⁹⁾.

Yanıcı bir sıvı içeren bir kabın içindeki atmosferde genellikle yangın veya patlamanın üç temel unsurundan ikisi (yakıt ve oksitleyici/oksidant, genellikle oksijen) bulunduğundan, bu tür sıvılarla çalışırken dış ateşleme kaynaklarını ortadan kaldırmak da çok önemlidir. Ateşleme kaynakları arasında **statik deşarj**, açık alevler, sürtünme ısısı, radyant ısı, yıldırım, sigara içme, kesme, kaynak ve elektrik/mekanik kıvılcımlar yer alabilir.

Resim 10 - Yanıcı ve parlayıcı sıvının bir kaptan diğer kaba boşaltılması. Statik elektriğe karşı kaplar arasında kısa devre bağlantısı yapılmalı ve kıvılcım çıkarmayacak transfer/aktarma pompası kullanılmaktadır⁽²⁸⁾.

Resim 11- Yanıcı ve parlayıcı kimyasal bulunduran kapların gövde topraklaması yapılmıştır. Kıvılcım çıkarmayan pompalarla gerekli kişisel koruyucu donanımını kullanan işçi tarafından transfer yapılmaktadır⁽²⁸⁾.

Yanıcı ve tutuşabilir sıvıların taşınmasının, bir kaptan diğerine aktarılması çok tehlikeli bir işlem olsa da, işçileri zarardan korumak nispeten kolaydır. Bu, uygun güvenlik eğitimi, kişisel koruyucu donanım (KKD) kullanımını ve tehlikeli dökülmeleri önlemek için mühendislik (*teknik*) kontrollerinin kullanılmasını içerir.

İşyerinde yangın ve patlama “bir endüstriyel felaket” ise, orada hayatını kaybedenler için hangi sözcük kullanılmalı?

Türkiye’de yaşanan “ölümcül durum” a bir örnek

Kocaeli’nin Dilovası ilçesinde, 8 Kasım 2025 Cumartesi sabahı saat 9 sıralarında, Ravive Kozmetik San. ve Dış Tic. A.Ş. ile LYKKE Kozmetik’e ait işletmede çıkan yangın ve patlama sonucu, Şengül Yılmaz (55), **Tuğba Taşdemir (18)**, **Nisa Taşdemir (17)**, **Cansu Esatoğlu (16)**, Esmâ Dikan (65) ve Hanım Gülek (65), daha sonra ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılan işçilerden Tuncay Yıldız’ın da 15/11/2025 günü hayatını kaybetmesi ile toplam 7 çalışan öldürüldü ^(30,31,32). Rahmetle anıyoruz.

Anılan kozmetik üretimi yapan işyerinde **yangının çıkış nedenine** dair “görsel ve yazılı basın- da bir çok haber” çıktı. Bilirkişiler raporlar hazırladı. Raporlara göre, etil alkol ve esans karışımıyla parfüm üretimi yapılan işletmede, alkolün kazana aktarımı sırasında meydana gelen **statik elektrik boşalması** ya da **elektiriksel kontak** sonucu tutuşma gerçekleşti ve ardından patlama oldu ^(33,34).

4 yıldır “*patlamanın olduğu kozmetik*” fabrika(sın)da çalıştığını söyleyen Keriman Miskin olay günü parfüm yapımında kullanılan kimyasalların bulunduğu tankerin, kimya işleriyle uğraşan Tuncay Yıldız tarafından elektrikli çırpıcıyla karıştırıldığı sırada patladığını söyledi⁽³⁵⁾.

Patlama ve yangın sonrası tutuklanan **tesis sahibi Kurtuluş Oransal**, Kandıra F Tipi Cezaevi’nde geçirdiği kalp krizi sonucu 30/11/2025 günü öğleden sonra **hayatını kaybetti** ^(36,37).

Resim 12– Yangında ağır yaralanan ve 7 gün sonra hayatını kaybeden Tuncay Yıldız ^(35,38,39,40)

İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği

NACE Rev.2.1 Ver.3 Altılı Kod : 20.42

NACE Rev.2.1 Ver.3 Altılı Tanım : **Parfümlerin, kozmetiklerin ve kişisel bakım ürünlerinin imalatı**

20.42.02 Kolonya imalatı – Tehlike Sınıfı: Tehlikeli

20.42.03 Parfüm ve koku verici diğer sıvı ürün, manikür/pedikür müstahzarı, güneş koruyucu ürünler, dudak ve göz makyajı ürünü, banyo tuzu, kozmetik veya kişisel bakım amaçlı pudra, sabun ve organik yüzey aktif müstahzarı, deodorant, vb. imalatı (kolonya hariç) –**Tehlikeli**⁽⁴¹⁾

Hazırlanan bilirkişi raporunda **trajedinin** sadece bir **kaza değil**, teknik yetersizlikler, denetimsizlik ve yasal yükümlülüklerin toplu ihlali sonucunda gerçekleşen, öngörülebilir ve önlenabilir bir felaket olduğu belirtildi.

Bilirkişilerin raporunda, iş yerindeki temel güvenlik eksiklikleri şu başlıklarla sıralandı:

•**Ruhsatsız kaçak kat:** Üretimin yapıldığı üst katın ruhsata konu olmadığı ve binanın eski sahibi hakkında daha önce “imar kirliliğine neden olma” suçundan hapis cezası verildiği belirtildi.

•**Temel iş güvenliği eksiklikleri:** İş yerinde ex-proof (patlamaya karşı dayanıklı) ekipman, yangın merdiveni, sprinkler (*yağmurlama*) hattı, yangın algılama-alarm sistemi, acil aydınlatma ve topraklama düzeneklerinin hiçbirinin bulunmadığı tespit edildi.

•**Tahliye zorluğu:** Mekânsal düzenlemelerdeki uygunsuzluklar (*dar koridor yapısı*) nedeniyle duman ve ısıнын hızla yayılması, çalışanların tahliyesini güçleştirdi.

Bilirkişilerin raporu, faciaya yol açan kusurları birden fazla kişi ve (resmî) kurum üzerine dağıttı:

•**Asli ağır kusur:** İşletmeci ve fiili yöneticilik yapan dört kişi (İsmail Oransal, Altay Ali Oransal, Kurtuluş Oransal ve *Gökberk Güngör*) “**asli ağır kusurlu**” bulundu. **Not:** Başsavcılık tarafından “**olası kastla öldürme ve yaralamaya sebebiyet verme**” “ suçundan cezalandırılmaları talep edildi.

•**Kayıt dışı istihdam:** Hayatını kaybedenler ve yaralılar dahil, olay tarihinde iş yerinde çalışanların tamamının kayıt dışı istihdam edildiği, SGK kayıtlarında sadece bir çalışanın sigortalı olduğu tespit edildi.

•**İş sağlığı ve güvenliği ihmali:** Küresel Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi’nin (OSGB) hizmetlerinin yalnızca kağıt üzerinde kaldığı, sahada hiçbir fiili hizmet (risk değerlendirmesi, denetim, eğitim) yürütülmediği belirlendi. OSGB ve işletenler Ümit Çelik ve **mesul (sorumlu)** müdür Ünal Aslan’ın “**tali ağır kusurlu**”; **iş güvenliği uzmanı** Seyfullah Çelik ve **işyeri hekimi** Muhammet Dayıoğlu’nun ise “**tali kusurlu**” oldukları sayıldı.

Yapıyı ilk kiraya veren Güven Demirbaş’ın da tali ağır kusurlu olduğu ayrıca belirtildi.

•Belediye ve (*tesisın elektriğini veren*) SEDAŞ: Dilovası Belediyesi, kaçak üst kat kullanımıyla ilgili yıkım kararı olmasına rağmen bunu zamanında icra edemediği gerekçesiyle (*Belediye Başkan Yrd., Zabıta Müdürü ve 3 Zabıta Memuru*) “**tali**” kusurlu bulundu.

Yeni malik Özzade Yapı’nın mülkiyet kaynaklı denetim yükümlülüğünü ihlali niteliğinde tali kusuru.

SEDAŞ ise iskanı olmayan yapıya geçici elektrik bağlantısı yapıp takibi sağlamadığı için “**tali ve sınırlı düzeyde teknik**” kusurlu sayıldı. Cumhuriyet Başsavcılığınca “adı geçen kuruluşların ilgilileri hakkında” **ek iddianame** tanzim edileceği ifade edildi^(42,43).

Bilirkişi heyeti raporda, SGK, İlçe Sağlık Müdürlüğü ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın

olayın meydana gelişine etki edecek nitelikte bir kusur veya ihmali olduğunu değerlendirmedigini belirtti (44,45)(!).

Gebze Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 91 sayfalık iddianame hazırlandı.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, olayın ardından Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Kocaeli İl Müdürü, SGK Kocaeli İl Müdür Yardımcısı, Gebze Sosyal Güvenlik Merkez Müdürü, Çalışma ve İş Kurumu Kocaeli İl Müdürü, İŞKUR Dilovası Hizmet Merkezi Müdürü, İŞKUR CİMER'den Sorumlu Şube Müdürü ve 1 personelin açığa alındığını duyurdu(46) .

Sonuç

Hastanelerde hekimler ölen hastanın ölüm nedeni olarak bazen “çoklu organ yetmezliği sonucu” yaşamın yitirildiğini yazıyorlar.

Önemli bir not: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği”ne “**kolonya ve parfüm imalatı**” yapılan işyerini “**tehlikeli**” sınıfta saymış. Çıkabilecek bir yangında en az 7 kişinin yaşamını yitireceği, işyerinin tamamen kullanılmaz duruma geleceği bir iş kolu “çok tehlikeli” sınıfa sokulmalıydı!

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının, İş Kanunu, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu vb. yasaların (*kazaların olduğu işyerinde*) uygulanmasını sağlayamadığı, faciaların **meydana getirildiği** yerlerde, **yerel (belediye vb) yöneticilerinin** “kontrol, denetim ve ruhsatlandırma vb.” yükümlülüklerini (hiç) yerine getirmediği işyerlerinde, **işyeri yönetim(ler)inin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili hiçbir önlem almaması** sonucu çıkan “**patlama ve yangın (vb)**” sonucu hayatını kaybedeler için de mi “**iş kazası**” ya da “**iş cinayeti**” denilecek? **Utarma duygusunun kalmadığı** bir dönemde “**el birliği**” ile çalışanların öldürülmesini ifade edecek başka bir sözcük bulmak **gerekmez mi?**

Kaynaklar

1 - Cibran Halil, Bir Gözyaşı, Bir Gülümseme, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4.Basım Mart 2025 İstanbul. s.16

2-<https://www.nefes.com.tr/yazarlar/soner-yalcin/gozalti-78723> (Erişim11/11/2025)

3-<https://www.ihh.com.tr/hatay-haberleri/koluna-insaat-demiri-saplanan-cocuga-itfaiye-ekiplerinden-kritik-mudahale-219255957> (Erişim 25/11/2025)

4-https://www.ntv.com.tr/turkiye/koluna-insaat-demiri-saplanandi-itfaiye-terafindan-kurtarildi,6N11Y3C1IEWuxYHpqz_Blg (Erişim 25/11/2025)

5- <https://www.yenisafak.com/gundem/koluna-insaat-demiri-saplandi-cocuga-itfaiye-ekiplerinden-kritik-mudahale-4693377> (Erişim 25/11/2025)

6- <https://www.gzt.com/video/jurnalst/hatayda-koluna-insaat-demiri-saplanan-cocugu-itfaiye-ekipleri-kurtardi-2257045>

7- <https://www.memleket.com.tr/koluna-insaat-demiri-saplanan-cocuk-itfaiye-ekipleri-terafindan-kurtarildi-2339823h.htm> (Erişim 25/11/2025)

8- <https://www.nefes.com.tr/saniyelerle-yaristilar-koluna-demir-saplanan-cocugu-boyle-kurtardilar-26985> (Erişim 26/11/2025)

9- <https://www.ensonhaber.com/3-sayfa/hatayda-cocugun-koluna-insaat-demiri-saplandi> (Erişim 25/11/2025)

10- <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/ataol-behramoglu/hayasiz-2445772> (Erişim 22/10/2025)

- 13- <https://www.sozcu.com.tr/sosyalistiz-elhamdulillah-p257099> (Erişim 09/11/2025)
- 14- <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/sivasta-maden-ocaginda-gocuk-altinda-kalan-santiye-mudurunun-cenazesine-ulasildi-/3771035> (Erişim 23/12/2025)
- 15- <https://www.tv100.com/sivasta-maden-ocaginda-gocuk-santiye-muduru-gocuk-altinda-kaldi-galeri-835812> (Erişim 23/12/2025)
- 14- <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/sivasta-maden-ocaginda-gocuk-altinda-kalan-santiye-mudurunun-cenazesine-ulasildi-/3771035> (Erişim 23/12/2025)
- 16- <https://www.haberturk.com/sivas-haberleri/115788523-sivasta-gocuk-altinda-kalan-santiye-mudurunun-cansiz-bedenine-28-gun-sonra-ulasildi> (Erişim 23/12/2025)
- 17- https://www.saraymedya.com/haber/sivas-ta-gocuk-altinda-kalan-santiye-mudurunun-cenazesine-28-gun-sonra-ulasildi_225444/ (Erişim 23/12/2025)
- 18- <https://www.sivasirade.com/video/son-dakika-sivasta-gunlerdir-aranan-santiye-muduru-olubulundu-260242.html> (Erişim 23/12/2025)
- 19- <https://www.evrensel.net/haber/584500/divrigi-demir-madenindeki-gocuk-tehlikesi-2-5-yil-ongceden-ongorulmustu> (Erişim 24/12/2025)
- 20- <https://halktv.com.tr/gundem/66-yasindaki-isci-gunlerdir-gocuk-altinda-valilikten-aciklama-987369h> (Erişim 24/12/2025)
- 21- <https://www.sivas.gov.tr/divrigideki-maden-gocugunde-arama-kurtarma-calismalari-devam-ediyor>
- 22- <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/hasan-pulur/dunyanin-en-tuhaf-mahlukundan-biri-1148832> Erişim 15/11/2025
- 23- <https://blog.ufuk.io/nazim-hikmet-dunyanin-en-tuhaf-mahluku/>
- <https://www.goodreads.com/quotes/718239-akrep-gibisin-karde-im-korkak-bir-karanl-k-i-indesin-akrep-gibi-ser-e> (Erişim 27/11/2025)
- 24- <https://www.yeniduzen.com/kabahatin-cogu-senin-canim-kardesim-6520yy.htm> (erişim 15/11/2025)
- 25- <https://www.karar.com/yazarlar/ahmet-tasgetiren/yeni-cete-uretimi-1605638> Erişim 24/10/2025
- 26 - https://en.wikipedia.org/wiki/Work_accident (Erişim 1/12/2025)
- 27- https://en.wikipedia.org/wiki/Work_accident#:~:text=The%20definition%20of%20work%20accident,injury%2C%20disease%2C%20or%20death. (Erişim 1/12/2025)
- 28- <https://www.worldpumps.com/content/features/safe-transfer-of-dangerous-liquids> (Erişim 11/12/2025)
- 29- https://www.fishersci.com/content/dam/fishersci/en_US/documents/programs/scientific/technical-documents/instruction-sheets/justrite-handling-flammable-liquids-instruction-sheet.pdf
- 30- <https://www.karar.com/guncel-haberler/6-kisi-yasamini-yitirmisti-dilovasindaki-yanigin-cikis-nedeni-belli-2006247> (Erişim 12/11/2025)
- 31- <https://www.cagdaskocaeli.com.tr/haber/26802413/dilovasinda-6-kisinin-yasamini-yitirdigi-yanigin-sebebi-belli-oldu> (Erişim 1/12/2025)
- 32- <https://www.karar.com/guncel-haberler/dilovasi-faciasinda-can-kaybi-7ye-yukseldi-2006921> (Erim 15/11/2025)
- 33- <https://www.yenisafak.com/gundem/yanigin-faciasinda-agir-yaralanan-vardiya-amiri-hayatini-kaybetti-olu-sayisi-7ye-cikti-4768867> (Erişim 2/12/2025)
- 34- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kocaelideki-yanigin-faciasindan-aci-haber-vardiya-amiri-hayatini-kaybetti-olu-sayisi-7ye-yukseldi-43019975> (Erişim 2/12/2025)
- 35- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dilovasindaki-fabrika-faciasinda-iddianame-hazirlandi-facianin-altindan-ihmallar-cikti-43055291> (Erişim 26/12/2025)
- 36- <https://www.sozcu.com.tr/7-kisi-hayatini-kaybetmisti-dilovasi-ndaki-parfum-fabrikasi-faciasinin-sahibi-cezaevinde-olu-bulundu-p265112> (Erişim 30/11/2025)
- 37- <https://www.ntv.com.tr/turkiye/7-iscinin-oldugu-parfum-tesisinin-tutuklu-sahibi-kalp-krizi-sonucu-hayatini-kaybetti-1700847> (Erişim 30/11/2025)
- 38- <https://www.enkocaeli.com/haber/26823534/dilovasi-yanigininda-olu-sayisi-7ye-yukseldi> (Erişim 2/12/2025)

39-<https://www.yenisafak.com/gundem/yangin-faciasinda-agir-yaralanan-vardiya-amiri-hayatini-kaybettileri-sayisi-7ye-cikti-4768867> Erişim 2/11/2025

40-<https://40birhaber.com/dilovasinda-parfum-tesisinde-yangin-tuncay-yildiz-hayatini-kaybettileri/> (Erişim 2/12/2025)

41-<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16909&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5> (Erişim 3/12/2025)

42- <https://www.karar.com/guncel-haberler/dilovasindaki-yangin-faciasinin-bilirkisi-raporu-ortaya-cikti-uygunsuz-2013322> (Erişim 11/12/2025)

43-<https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/dilovasindaki-yangin-faciasinda-istenen-ceza-belli-oldu-1703043/1> (Erişim 27/12/2025)

44-<https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/27001969/dilovasi-yaniginin-bilirkisi-raporu-ortaya-cikti-bircok-kurum-ve-kurulus-sorumlu> (Erişim 11/12/2025)

45-<https://www.odatv.com/guncel/dilovasindaki-yangin-faciasinin-bilirkisi-raporu-cikti-120126778> (Erişim 11/12/2025)

46-<https://www.sabah.com.tr/yasam/7-kisinin-can-verdigi-dilovasindaki-yangin-faicasina-iddianame-tamam-saniklarin-yargilanacagi-suclar-tek-tek-aciklandi-7483257> (Erişim 27/12/2025)

Ne yapılmalı?

1. Üzerine çökme ve/veya üzerinde çalışılan düz damların kenarına standartlara uygun korkuluk yapılmalı.
2. Korkuluk yapılınca kadar, işçinin binanın damının (çatısının) kenarına 1 m'den daha fazla yaklaşmasını engelleyecek şekilde, standartlara uygun yapılmış **yatay yaşam hatlarına** bağlanacak vücut ipi emniyet kemeri kullanılmamalıdır.
3. Kaldırılan yükün ağırlığı önceden hesap edilerek, ağırlığa uygun sapan kullanılmamalı.
4. Vincin ve aksesuarlarının periyodik kontrolleri yapılmış olmalı.

5. Vinc operatörünün operatörlük belgesi ve iş sağlığı ve güvenliği eğitimi aldığını dair sertifikaları olmalı.
6. Vinc operatörü ile işaretleme için uygun iletişim aracı (telsiz, telefon vb.) ile haberleşmeli.
7. Sapanı takan ve vinc operatörüne işaret ve-ren işçinin vinc işaretleme ve sapanı kullanmış olmalı ve sertifikası bulunmalı.
8. Vinc civarında çalışan işçi baret, güvenlik gözlüğü, iş güvenliği ayakkabısı ve emniyet kemeri gibi kişisel koruyucu donanımlarını kullanmalı.
9. Operasyon yetkili bir yöneticinin izni ve gözetimi altında yapılmalı.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN > Sayfa 57'deki BULMACA'nın yanıtı

Plastik Atıklar, Güvencesiz Emek ve Yeni Kalkınma Masalı

Ebru BAŞGÜL (*)

Son yıllarda küresel ölçekte görünür hâle gelen atık yönetimi krizi, çevre ve halk sağlığı sorunlarını da beraberinde getirmesi nedeniyle çevre hareketinin temel ilgi alanlarından biri hâline gelmiştir. Gündelik hayattaki yüksek görünürlüğüyle plastik atık sorunu bu başlıkların en başında yer almaktadır. Öyle ki okyanuslar üzerindeki plastik atıkların ulaştığı hacim, bu birikimin “yedinci kıta” olarak adlandırılmasına yol açmıştır. Plastics Europe’un (2024) 2023 yılı verilerine göre küresel düzeyde yıllık 413,8 milyon ton plastik üretilmektedir.

Buna karşın plastik atık sorununu ele alan çalışmaların önemli bir bölümü, meseleyi bireysel düzeyde hedonik tüketim eğilimleriyle, mekânsal ve coğrafi düzeyde ise beşerî sermaye ve eğitim eksikliğiyle gerekçelendirerek kapitalizm tarihindeki rolünü göz ardı etmektedir. Plastik atık sorununun tanımına ilişkin geliştirilen bu ideolojik tutumun çözüm önerileri ise, israf söylemiyle şekillendirilen sosyal sorumluluk projeleri ve istihdam yaratıcı geri dönüşüm yatırımlarıyla sınırlı kalmaktadır.

Üretim biçiminin yapısal özellikleri ve tarihselliğinden kopararak ele alınan bu yaygın yaklaşımın temel çözüm önerisi, atığın metalaştırılması ve atık yönetimi hizmetlerinin sermaye birikim alanına açılmasıdır. Türkiye’de atık yönetimi sorununa ilişkin uygulamalar da 2000’li yıllarda bu çerçevede başlamış ve son yıllarda hız kazanmıştır. Sıfır atık temalı proje sayısındaki artışa, atık işleme tesislerine ve mevzuat düzenlemelerine; geri dönüşüm tesisi yangınları ve iş cinayetleri eşlik etmektedir. Bu eğilimin Türkiye’deki emek rejimi açısından önemli bir rolü bulunmaktadır. Ancak buna değinmeden

önce, plastik atık sorununun genel eğilimin aksine yapısal kökenlerine odaklanmak gerekmektedir.

Plastik atık sorununun, kapitalist üretim sisteminin tarihselliğinden ayrı ele alınması, plastiği bir malzeme olarak günah keçisi hâline getirmekte ya da bireye ahlaki bir noksanlık yüklemektedir. Günümüzde uygulanan politikalar, pratikte plastik endüstrisinin sorumluluğunu yok saymaktadır. Oysa sentetik polimerlerin icat edilmeye başlandığı 1800’lü yılların ikinci yarısında kapitalist üretim sistemi bir üretim krizine girmiş, iktisatçılar bu bunalımı “büyük buhran” olarak adlandırmıştır. Plastikler, bu süreçte üretim sisteminin yenisinden üretiminde kullanışlı bir malzeme olmuştur. Öyle ki daha önce ahşabı ya da metali işleyen, hayvancılık ve çiftçilikle uğraşan farklı emek biçimleri, plastik malzemenin icadıyla tek bir emek biçimine indirgenmiş; bu durum kapitalizm tarihinde üretkenliği artıran bir rol oynamıştır. Bu gelişme, özellikle çalışma sisteminin Fordist üretim rejimine geçtiği İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, emeğin yabancılaşması, geleneksel mesleklerin yok oluşu ve insanın kendi emeği üzerindeki denetimini kaybetmesi tartışmalarında plastiği metaforik bir malzeme olarak öne çıkarmaktadır.

Üretimin ve tüketimin örgütlenmesinde plastik malzemelerin oynadığı rolün meşrulaştırılması ise, icat edildikleri yıllarda malzeme ve enerji sektörlerinde nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalan hayvanların ve doğal varlıkların yaşamını kurtaran çevreci bir ürün olarak pazarlanmalarıyla sağlanmıştır. Günümüzde bu durum tersine dönmüş; plastiğe alternatif malzemelerin üretildiği yeni pazarlar ile ikincil plastik işleyen yeni üretim aracı piyasaları ortaya çıkmıştır. Bu, esasen kapitalist üretim sisteminin yarattığı sorunların, yine sistemin sınırları içerisinde sermaye birikim alanına açılarak

* Dr., Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

yeniden üretilmesidir. Bu tablo, küresel ölçekte plastik atıkların azaltılmasından ziyade yönetilmesinin ön planda olduğunu göstermektedir. Peki, günümüzde küresel bir çevre problemine dönüşen bu sorunun sorumlulukları ve çözüm pratikleri kimlere yüklenmektedir ve Türkiye atık sermayesinin bu süreçteki yeri neresidir?

Plastik üretimi ve tüketiminin yarattığı ekolojik sorunlarda sorumluluğun hangi aktörlere ait olduğunu tartışırken, belki de ilk söylenmesi gereken şey üretimin “bilinçli bir eylem” olduğudur. Geniş çayırıları tahrip eden bir keçi sürüsü bu tahribattan sorumlu tutulmazken, bir üretim tesisi dereye akıttığı atıklardan sorumludur (Engels, 1979: 226–227). Plastik atık sorunu da tek başına bir malzeme olarak plastikten ya da tüketicinin bilincinden kaynaklanmamaktadır; bu sorun, kapitalist üretim süreci ile plastik malzemeler arasındaki tarihsel ilişkiden doğmaktadır. Nitekim ekolojik sorunlar ve biyoçeşitlilik kaybı, kapitalizmin üç yüzyıllık büyüme süreci içerisinde gerçekleşmiştir (Rappel, 2020: 97). Buradan hareketle plastik malzemenin yaygın kullanımı, bir bilinç eksikliğinden ziyade plastiklerin hâlâ kapitalist üretim sistemi içerisinde önemli bir role sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Düşük maliyetli üretimi ve malzeme olarak dayanıklılığı, plastikleri küresel meta zinciri içinde pek çok sermaye birimi açısından lojistik olarak avantajlı bir malzeme hâline getirmektedir. Dolayısıyla plastik atık endüstrisinin temel hedefi, plastik atıkları azaltmak değil; plastik endüstrisinin meşruluğunu sürdürmek ve plastik kullanımını devam ettiren küresel firmaların “geri dönüşüm” etiketiyle itibarlarını korumalarını sağlamaktır. Zira araştırmalar, plastik atıkların yalnızca yüzde onunun geri dönüştürülebildiğini ortaya koymaktadır (Gündoğdu, 2022: 135–136). Bu eğilim Türkiye’de 2000’li yıllarda başlamış ve son yıllarda hız kazanmıştır. Bu çerçevede Türkiye özelinde iki temel eğilimden söz etmek mümkündür. İlki, plastik endüstrisinin yeni bir sermaye birikim alanı olarak sunulmasıdır. İkincisi ise, küresel kapitalizme eklemelenme sürecinde atık endüstrisinin yeni istihdam alanları yaratan bir sektör ve yeni bir kalkınma modeli olarak pazarlanmasıdır.

Türkiye’de atık sermayesinin oluşumu, 2000’li

yıllarda Avrupa Birliği Direktifleri çerçevesinde şekillendirilmiştir. Atık türlerini ve atık işleme faaliyetlerinin standartlarını belirleyen yasal düzenlemelerle birlikte, atık işleyen tesis sayısı da yıllar içinde artmıştır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın (2023: 20) raporunda, plastik hammadde talebinde dış bağımlılığın azaltılması açısından atık işleme faaliyetleri “avantajlı” bir alan olarak sunulmuştur. Bunun temel göstergesi olarak Türkiye’de işgücü maliyetlerinin düşüklüğü ve iç talebin hızlı artışı öne çıkarılmış; bu alanda faaliyet gösteren binlerce işçinin güvencesiz çalışması bu gerekçelerle meşrulaştırılmıştır. Bu gerekçeler, büyük ölçüde Türkiye’deki istihdam yapısı ve emek rejiminin konumuyla ilişkilidir. Zira atık yönetimi, emek-yoğun çalışma biçiminin ön planda olduğu bir hizmet alanıdır. Üretkenliği artırmaya yönelik teknolojik yatırımlar yapılmasına rağmen, sokaklara ve okyanuslara yayılan atıkları tek elden toplayıp ayrıştırabilecek bir üretim aracı henüz icat edilmemiştir. Dünyada her gün binlerce atık emekçisi, kentsel ve endüstriyel atıkları toplayarak türlerine göre ayrıştırmaktadır. Bu nedenle atık toplayıcılığı, toplumsal hayatta güvencesiz emeğin en görünür alanlarından biri hâline gelmiştir. Bu durum ise, yasalarla kurumsallaşan ve ortaya çıkan atık sermayesi açısından bir güvence alanı yaratmaktadır.

Plastik atık işleme faaliyetlerine daha yakından bakıldığında, ambalaj atıklarının ön plana çıktığı ve sürecin iki aşamada gerçekleştiği görülmektedir. İlk aşama toplama ve ayrıştırma faaliyeti, ikinci aşama ise geri dönüşüm faaliyettir. Toplama ve ayrıştırma faaliyeti, atıkların toplanarak türlerine göre ayrıştırıldığı ve geri dönüşüm sürecine hazırlandığı emek-yoğun bir aşamadır. Geri dönüşüm faaliyeti ise ayrıştırılan plastiklerin temizlenmesinin ardından parçalara ayrılması, eritilmesi ve yeniden kalıplanarak yeni bir hammadde (granül) üretilmesini içermektedir. Bu aşama, toplama ve ayrıştırmaya kıyasla daha fazla teknolojik yatırım gerektirmektedir.

Plastik atık sorununa çözüm olarak geri dönüşüm yatırımlarını ve teknolojilerini öneren yaygın yaklaşımın aksine, ne kadar yatırım yapılırsa yapılsın plastiklerin maddi olarak yeniden hammaddeye dönüştürülebilmesi için “temiz” toplan-

ması gerekmektedir. Özellikle ambalaj atıkları açısından, plastik atıkların geri dönüşüm sürecinde atık sermayesine sağlayacağı getiri, diğer atıklarla karışarak kontamine olma düzeyinin düşüklüğüne bağlıdır. Türkiye’de bu işlemler lisanslı atık toplama tesisleri, belediyeler ve lisanssız işletmeler tarafından yürütülmektedir. Bununla birlikte, toplama faaliyetinin en kritik aşaması olan bu süreç, büyük ölçüde sayılarının yarım milyon olduğu tahmin edilen güvencesiz atık toplayıcıları tarafından gerçekleştirilmektedir (SATDER, 2021). Hiyerarşik ve piramidal bir örgütlenme yapısına sahip atık endüstrisinde, artı-değer üretim sürecinin en temel aktörü de emek-yoğun ve güvencesiz bir alan olan atık toplayıcılığıdır.

Türkiye’de 2000’li yıllarda atık yönetiminin kurumsallaştırılmasındaki temel amaç, güvencesiz çalışmayı formel alana çekmek ve atıkların standardize edilmesi yoluyla daha sağlıklı bir atık yönetimi sağlamak şeklinde sunulmuştur. Bu amaç doğrultusunda atık yönetimi, kamusal bir hizmet olmaktan çıkarılarak sermaye birikim alanına dâhil edilmiştir. Ancak bu kurumsallaşma sürecinin esasen, atık işleme faaliyetlerinden elde edilen artı değerın hangi aktörlerin elinde toplandığıyla ilgili olduğu, atık endüstrisinin geldiği aşamada daha görünür hâle gelmektedir. Yasal düzenlemeler ve tesis faaliyetleri, atık işlemekten elde edilen değerin el koyma yoluyla tekelleştirilmesini beraberinde getirmiştir. Daha önce bedelsiz olarak erişilebilen atıklar, lisanslama süreciyle birlikte geleneksel hurdacılık mesleğinin elinden alınmıştır. Kurumsallaşma iddialarının aksine, formel alan içerisinde şekillenen atık sermayesi, daha önce de belirtildiği üzere güvencesiz ve enformel çalışma ilişkilerine dayalı biçimde ilerlemektedir. Plastik atıkların işlenmesi sonucu elde edilen ikincil malzemelerin, birincil plastiklerle piyasada rekabet edebilmesini mümkün kılan unsurlardan biri de bu enformel ve güvencesiz çalışma koşullarıdır. Bu durum, geri dönüşüm aşamasının sorunsuz biçimde ilerlemesi açısından bir ön koşul olarak ortaya çıkmaktadır. Atıktan meta üreten ve atık yönetiminin teknoloji-yoğun bir alanı olan geri dönüşüm faaliyeti ise Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, birbirinden farklı ölçeklerde firmaları kapsamaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren firmaların büyük bir bölümünün

küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluştuğu dikkate alındığında, atık sermayesinin de önemli bir kısmının küçük işletmelerden meydana geldiği görülmektedir.

Geri dönüşüm faaliyetinden elde edilen “hammadde”nin değeri, atık piyasasında renkler üzerinden tanımlanmaktadır. Buna göre yüksek kaliteden düşük kaliteye doğru ikincil plastik hammaddeler; şeffaf, beyaz, ara renkler ve siyah olarak sıralanmaktadır. Bu sıralama, atık sermayesi içindeki hiyerarşiyi göstermektedir. Kurumsallaşma sürecine konu edilen ve ideal tip olarak sunulan büyük ölçekli firmalar, lazerli ayrıştırma bantları ve yüksek geri dönüşüm teknolojilerinin kullanıldığı işletmelerdir. Şeffaf PET ambalajların maddi geri dönüşümü yüksek teknoloji gerektirdiğinden, bu süreç büyük ölçüde bu firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu firmalar aynı zamanda küresel içecek şirketleriyle dış ticaret yapan ve teşvik sistemi içerisinde yer alan aktörlerdir. Plastik ambalaj atığı sermayesinin yer aldığı hiyerarşinin en tepesindedir.

Dar bir alanı kapsayan “şeffaf PET piyasası”nın dışında kalan alan ise, bu piyasaya malzeme sağlamanın ötesinde, düşük kaliteli malzemelerin üretildiği ve şeffaf PET piyasasından dışlanan geniş bir alanı kapsamaktadır. “Siyah mal piyasası” olarak adlandırılabilir bu alan, yaygın biçimde emek-yoğun ve güvencesiz bir yapıya sahiptir. Bu piyasada faaliyet gösteren küçük ölçekli ya da merdiven altı işletmeler, lisanslama süreçlerinden dışlanmalarına rağmen atık yönetimi pratiklerinde geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu işletmeler genellikle plastikleri kıran basit kırma makineleri ya da plastikleri eriten granül makineleri kullanmaktadır. Geri dönüşüm sürecinin her bir çevrimine karşılık gelen malzemelerin değeri üzerinden, atık sermayesi birimleri arasında içinde bulundukları hiyerarşik yapı doğrultusunda bir rekabet söz konusudur. Buradan hareketle, tüm yasal düzenlemelerin ve politikaların temel çıktısının, atığın endüstriyel bir yapılanma içinde faaliyet göstermesini sağlamak olduğu görülmektedir. Bu düzenlemeler, erken kapitalistleşen ülkelerin sermayelerinin ürettiği atık işleme teknolojilerine sahip belirli sermaye birimlerine, atığın mülkiyetinin ilk elden devredilmesinde etkili olmuştur.

Geriye kalan piyasalar ise, geçmişte hurdacılık gibi faaliyetlerle atığa erişebilen kesimlerin temiz atığa erişiminin engellendiği ve dışlandığı; buna karşılık karışık atıklar konusunda binlerce atık emekçisini kapsayan kentsel atıkların toplandığı ve işlendiği, içerilen bir alanı kapsamaktadır (Başgöl, 2025). Dahası, yasal düzenlemeler ve tesis sayısı artarken, tesis yangınlarının ve iş cinayetlerinin sayısı da artmıştır. Sadece 2021 yılında 121 geri dönüşüm tesisinde yangın tespit edilmiştir (Yozoğlu, 2022). Bununla birlikte, diğer pek çok alanda olduğu gibi bu alanda da çocuk emeği görünür hâle gelmektedir. Bu konuda çıkan son haberlerden biri, geri dönüşüm faaliyetlerinin yoğun olduğu Niğde ilinde, bir geri dönüşüm fabrikasında çalışan 14 yaşındaki A. Özkul'un, "kaptırma sistemi" olarak da adlandırılan atık işleme makinesine sıkışan naylonu almaya çalışırken kolunu makineye kaptırarak kaybetmesidir (Zengin, 2025). Bu olgular, Türkiye'de atık sermayesinin oluşturulması amacıyla kurulan mekanizmaların bir sonucudur. Bununla birlikte, küresel kapitalizm içerisinde Türkiye'nin atık işleme faaliyetlerine güvencesiz emek üzerinden eklemlenmesiyle de ilişkilidir.

Atık endüstrisinin coğrafi yapılanması, emperyal hareketlerin güncel durumuna örnek olarak gösterilebilir. 20. yüzyılda ortaya çıkan emperyalizm teorileri, modernleşme teorileri ve İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte geliştirilen kalkınma teorileri, coğrafyaları "biz ve öteki", "ileri ve geri" şeklinde tanımlayarak mevcut eşitsizlikleri geç kapitalistleşen ülke coğrafyalarının içsel dinamiklerine indirgemıştır. Atık yönetiminin 1970'li yıllarla birlikte küresel ölçekte görünür hâle gelmesiyle, bu alan yalnızca kamusal bir hizmet olmaktan çıkmakla kalmamış, aynı zamanda sermaye birikimi alanına açılmıştır. Bununla birlikte, "sürdürülebilir kalkınma" ilkeleri çerçevesinde ve günümüzde "döngüsel ekonomi" mantığıyla, atık sorununun eşitsiz coğrafi dağılımı meşrulaştırılmıştır. Kapitalist üretim sisteminin krize girdiği bu yıllarda, üretimin maddi boyutu geç kapitalistleşen ülkelere taşınırken, kirlilik ve atık sorunu da aynı coğrafyalara aktarılmıştır. Günümüzde ise gerek nüfus fazlalığı gerek beşerî sermaye eksikliği gerekçe gösterilerek ve yeni istihdam yaratma vaadiyle,

atık işleme faaliyeti geç kapitalistleşen ülkelere yüklenmektedir. Geçmişte sanayileşme yoluyla bu ülkelerin gelişebileceği söylemiyle dayatılan kalkınma reçeteleri, bugün atık işleme faaliyetleri üzerinden tezahür etmektedir.

Küresel kapitalizmin coğrafi olarak yeniden yapılandığı ve sermaye hareketlerinin uluslararasılaştığı 1980'li yıllarla birlikte, Güney Asya ülkeleri açık kapı politikaları uygulamış ve döviz getirici faaliyetlere yönelmiştir. Bu eğilim, geç kapitalistleşen coğrafyalar ve bu coğrafyalardaki işgücü açısından emperyalist hareketlerin güncellenmesi anlamına gelmektedir. Öyle ki başta Çin olmak üzere Güney Asya ülkelerinde, zanaat faaliyetleriyle ilişkilendirilen yerleşim yerleri zamanla "geri dönüşüm" köylerine dönüşmüştür (Liang vd., 2021: 247). Bu bölgelerde yapılan çalışmalar, plastik işleme faaliyetlerinin gerçekleştirildiği alanların biyoçeşitlilik ve toprak verimi açısından büyük tahribata uğradığını ve ölü bölgelere (dead zone) dönüştüğünü ortaya koymaktadır (Minter, 2014). Bununla birlikte, plastik işleme faaliyetlerinin genç yaşlarda akciğer sorunları başta olmak üzere pek çok sağlık sorununu beraberinde getirdiği raporlanmıştır. Zamanla açığa çıkan tüm bu ekolojik ve halk sağlığı sorunları, literatürde "yavaş şiddet" (slow violence) olarak da tanımlanmaktadır (Nixon, 2011). Türkiye atık endüstrisine ilişkin son yıllarda görünür hâle gelen sorunlar ve uygulamalar ise, Türkiye'nin küresel kapitalizme atık yönetimi hizmetleri aracılığıyla eklemlenen bir ülke konumuna geldiğini göstermektedir.

2018 yılında Çin plastik atık ithalatına keskin bir şekilde kısıtlamıştır. Ardından sınır komşuları da benzer kısıtlama süreçlerini başlatmıştır. Bu noktada Türkiye erken kapitalistleşen Batı ülkeleri için G. Asya coğrafyalarına göre daha yakın hem de ucuz işgücü avantajının olduğu hedef ülke konumuna gelmiştir. Erken kapitalistleşen ülkelerde atık yönetimi konusunda firmalara getirilen katı kurallar söz konusu firmaların üretim süreci sonunda ortaya çıkan atıklarını geri dönüşüm adı altında geç kapitalistleşen ülkelere ihraç etmeleri eğilimini ortaya çıkarmıştır. Türkiye'de Adana sahillerine vuran Avrupa kaynaklı plastik ambalaj atıkların kaynağı da bu eğilimin sonucudur. Atık ithalatı başlangıçta atık sermayesi için ülke sınırı

ları içinde ayrıştırılmış, temiz atığa erişimin maliyetli görülmesi sebebiyle tercih edilen bir seçenek olmuştur. Avrupa ülkelerindeki atık yönetim sistemlerinin kaynağında ayrıştırılmış atığı sağlaması düşüncesiyle düşük maliyetle atığa erişimin gerçekleşeceği bir seçenek olarak görülmüştü. Temiz bir çevre için faaliyetlerini gerçekleştirdiğini iddia eden atık sermayesi bu iddialarının tersine, konteynırlardan çıkan ithal atıkların komtamine olması, geri dönüşüm sürecine giremeyecek kadar kirli bulunması sonucu münferit yerlerde ve sahillerde ithal ettikleri plastik ambalaj atıkları bırakmıştır. Çevre hareketi ve gelen diğer tepkiler sonucu atık ithalatına kısıtlamalar getirilmiş 2019 yılında ithalat verisi sıfır olarak resmi kaynaklara yansımıştır. Ancak atık sermayesinin baskısıyla kısıtlamaların gevşetilmesiyle 2022 yılında 687,111 ton plastik atık ithalatı kayıtlara geçmiştir (Roser ve Ritchie, 2023). Bu durum Türkiye'nin hâlâ bu konuda hedef ülke konumunu etkilemediğini göstermektedir.

Atık ithalatı konusunda ön plana çıkan diğer geç kapitalistleşen ülkelerde olduğu gibi, Türkiye özelinde de plastik atık ticareti bir kalkınma modeli olarak sunulmaktadır. Uluslararası iş bölümü literatüründe, geç kapitalistleşen ülkelere gelişmek ve ilerlemek için çeşitli faaliyetler önerilmiştir. Türkiye açısından günümüzde atık ticareti faaliyetinin bir kalkınma modeli olarak sunulması, "avantajlı ürün" söylemi etrafında şekillenmektedir. Karmaşıklık endeksi gibi yeni iktisadi araçlar, kapitalist uluslararası iş bölümündeki eşitsizlikleri meşrulaştırmak amacıyla üretilmektedir (Hausmann vd., 2013). Bu endekste Türkiye'ye plastik işleme faaliyeti önerilmektedir (Growth Lab at Harvard University, t.y.).

Türkiye'de atık sermayesi de küresel atık sermayesiyle kurduğu konsensüs doğrultusunda, atık işleme faaliyetlerini istihdam yaratma ve büyüme vaadi üzerinden meşrulaştırmaktadır (BTSO, 2023). Küresel kapitalizmin eşitsiz bileşik yapısı dikkate alındığında, katma değeri yüksek atık işleme teknolojilerini üreten erken kapitalistleşen ülke sermayeleri, söz konusu kalkınma söylemleri çerçevesinde dünyanın geri kalanına üretim araçları satmaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren büyük ölçekli firmalar da bu alanda

tekelleşen Starlinger ve Tomra markaları gibi atık ayrıştırma ve geri dönüşüm cihazlarını kullanmaktadır. Küresel atık sorununun görünür olmaya başladığı yıllarda geliştirilen bu üretim araçları, geç kapitalistleşen ülkelerin işgücü kapasitesi esas alınarak tasarlanmıştır. Bu üretim araçlarının işleyişi, kitlesel olarak işgücü piyasasının dışına itilen göçmen ve çocuk emeğinin güvencesiz koşullarda toplama ve ayrıştırma sürecine dâhil edilmesiyle ilerlemektedir. Aynı zamanda, gelecekte atık sermayesi açısından hammadde konumunda olacak "atık" üretiminin sürekliliği de gerekmektedir. Buradan hareketle, atık azaltma politikaları ve söylemlerinin aksine, plastik atıkların azaltılmasından ziyade artan plastik üretiminin yönetilmesinin ön planda olduğu açıktır. Peki, atık yönetimine ilişkin pek çok çalışmada öne çıkan ve atık üretenlere atık yönetiminin sorumluluğunu hatırlatan "kirleten öder" ilkesi kimleri kapsamaktadır?

Küresel plastik üretiminin ve ticaretinin ulaştığı güncel durum, atıklarla birlikte "kirleten öder" ilkesinin de geç kapitalistleşen coğrafyalara ihraç edildiğini göstermektedir. Beşerî sermaye, eğitim ve bilinç eksikliğiyle meşrulaştırılan bu durum, söz konusu coğrafyaların dünyanın "atık deposu" olarak anılmasını beraberinde getirmiştir. Atık üretimine ilişkin veriler, sorunun bireysel tüketimden ziyade endüstriyel faaliyetlerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Uluslararası kurumlar ise bu eşitsiz ilişkinin kurallarını ve standartlarını belirlemektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) projeleri, geç kapitalistleşen ülkelerde atık endüstrisinin kurulmasına ve bu ülkelerin küresel kapitalizme atık işleme faaliyetleri aracılığıyla eklenmesine yönelik düzenlemeleri içermektedir. Bu kapsamda UNDP, 2020 yılında Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis illerinde belediyelerde sıfır atık sistemlerinin kurulması, farkındalık eğitimlerinin düzenlenmesi ve bu alanda plan ve stratejilerin geliştirilmesi amacıyla bir proje gerçekleştirmiştir. Göçmen nüfusun yoğun olduğu söz konusu illerde yürütülen bu proje, Amerika Birleşik Devletleri Nüfus, Mülteciler ve Göç Bürosu (USPRM) tarafından finanse edilmiştir (UNDP, 2020).

Kapitalist üretim sisteminin temel işleyiş

mekanizması içinde, geç kapitalistleşen ülkelerde işgücü piyasasından dışlanan ve göç eden kitleler atık endüstrisinin temel hedefi hâline gelmiştir. Marksist terminolojide yedek işgücü ordusu ve artık nüfus kavramlarıyla analiz edilen bu olgu, yukarıdaki örnekten hareketle Türkiye’de atık sermayesinin ikincil koruma altındaki göçmen nüfusu hedef aldığını göstermektedir. Kayıt dışı alanda atık toplama ve işleme faaliyetlerinde göçmen emeğinin ağırlığı net olarak bilinmemekle birlikte, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın (2022) verileri bu konuda fikir vermektedir. Buna göre 2022 yılında çalışma iznine sahip 212.682 göçmen arasında, atık toplama, geri kazanım ve bertaraf faaliyetlerinde çalışma izni bulunan göçmen sayısı 640 olarak belirtilmiştir (ÇSGB, 2022).

Mevcut sosyal sorumluluk projeleri ve kampanyalarının içeriği, küresel plastik üretiminin sürdürülebilirliğini sağlarken plastik atık üreten küresel firmaların faaliyetlerinin aklanmasına da katkı sağlamaktadır. Yeşil aklama (green washing) olarak adlandırılan bu durum, başta küresel içecek firmaları olmak üzere sermaye birimlerinin atık üretimindeki sorumluluklarını görünmez kılarak itibarlarını korumalarına hizmet etmektedir. Yasalarla atık yönetimi konusundaki sorumlulukları belirlenen küresel içecek firmaları, geri dönüşüm uygulamaları üzerinden marka imajlarını yenilemektedir. Tek kullanımlık PET şişe üretiminde öne çıkan ve her yıl en fazla plastik kirliliğine neden olan şirketlerden biri olarak gösterilen Coca-Cola firması bu durumun en belirgin örneklerinden biridir (Bianet, 2019). Firma, 2023 yılında yüzde yüz geri dönüştürülmüş malzemelerden üretilen şişeleri piyasaya sunduğunu, 2035 yılında ise dünya genelinde yüzde otuz beş–yüzde kırk oranlarında geri dönüşüm hedeflediğini belirtmiştir (The Coca-Cola Company, t.y.). Bununla birlikte Mavi Giyim (2025), Coca-Cola ile yaptığı iş birliği kapsamında ürün koleksiyonunda geri dönüştürülmüş malzeme, yani geri dönüştürülmüş PET kullandığını raporlamıştır (Mavi Giyim, 2025). Bu örnekler, yasal düzenlemelerin küresel şirketleri yükümlü kıldığı atık krizinin şirketler tarafından fırsata çevrilerek imaj yenileme aracına dönüştürüldüğünü göstermektedir. Yönetmelikler güncellense de sermaye birimleri örgütlü hareket

ederek yasaların boşluklarından yararlanmanın yollarını bulmaktadır. Buna geçmişte uygulanan mavi kapak toplama kampanyası örnek verilebilir. 2004 tarihli Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, PET şişe üreten firmaları belirli tonajda şişe toplamakla yükümlü kılmıştır. Ancak 2009 yılında Yönetmelik’te firmaların lehine bir değişiklik yapılmış ve belirli tonajda mavi kapak toplanması hâlinde geri dönüşüm yükümlülüğünün yerine getirilmiş sayılması sağlanmıştır. PET şişe üreten firmalar, elde ettikleri bu avantajın yanı sıra 500 bin mavi kapak karşılığında engellilere tekerlekli sandalye kampanyası yürüterek, sosyal sorumluluk adı altında toplumsal gönüllü emek yoluyla toplama maliyetlerini düşürmüştür (Abay, 2014). Bu örnek, geç kapitalistleşen bir ülke olan Türkiye’de atık sermayesinin yalnızca güvencesiz emek üzerinden değil, aynı zamanda sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla da atık sorununun maliyetini toplumsallaştırdığını göstermektedir. Küresel plastik kirliliğinde önemli bir paya sahip olan Unilever markasının İstanbul Boğazi’na çöp kapma sistemi kurması, ilkökul öğrencilerine yönelik çöp toplama faaliyetleri ve çeşitli marka iş birlikleri bu duruma ilişkin örneklerin artırılabilceğini göstermektedir.

Genel görünümü itibarıyla Türkiye’de atık endüstrisinde değer üretim süreçlerinin temelini, göçmen ve çocuk emeğini de kapsayan güvencesiz ve kayıt dışı emek oluşturmaktadır. Atık sermayesi bu “avantaj” üzerinden küresel kapitalizme eklemlenirken, erken kapitalistleşen ülkelerden katma değeri yüksek çevre teknolojileri ithal edilmektedir. Atık yönetiminin sermayeleştirilmesi, yürürlüğe konulan düzenlemelere ve projelere rağmen iş cinayetlerini ve çevre sorunlarını azaltmamıştır. Aksine, bu alanda yaşanan iş cinayetleri ve tesis yangınları giderek daha görünür hale gelmektedir. Emperyalizmin bu yeni biçimi, doğrudan işgücü piyasasının dışına itilen kitleleri kapsamaktadır. Çocuk işçiliğinin MESEM’ler kapsamında meşrulaştırılması, atık depolarına yönelik baskınlar ile artan iş kazaları ve iş cinayetleri, işgücünün örgütlenmesi önündeki zorlukların bir sonucudur. Buna karşın, tepkiler sonucunda getirilen yasal kısıtlamalara rağmen atık sermayesi örgütlenerek faaliyetlerini sürdürebilmektedir.

Sendikal örgütlenmenin giderek zorlaştığı günümüzde, kayıt dışı bu alanda genişleyen emek gücü kitlesinin sınıf hareketi içine dahil edilmesi her zamankinden daha önemli hale gelmiştir.

KAYNAKLAR

Abay, Ö. (2014). “Kapakla vicdan dolandırıcılığı”. BirGün. <https://www.birgun.net/haber/kapakla-vicdan-dolandiriciligi-65402> Erişim Tarihi: 01/05/2024.

Başgöl, E. (2025). *Sermaye Birikimi, Uluslararası İş bölümü ve Emek Süreci Bağlamında Atık Endüstrisi: Ambalaj Atığı Örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Bianet (2019). “Coca-Cola, en çok plastik kirliliğine sebep olan marka”. Bianet. <https://bianet.org/haber/coca-cola-en-cok-plastik-kirliligine-sebep-olan-marka-214907> Erişim Tarihi: 01/05/2024.

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası. (BTSO) (2023). Polietilen Hurda İthalat Yasağı Kalkmalı. BTSO Ekonomi. Erişim tarihi, <https://btsoekonomi.com/haber-detay/polieliten-hurdaithalat-yasagi-kalkmali> (erişim tarihi: 01.05.2024).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (ÇSGB) (2022). Yabancı Çalışma İzin İstatistikleri 2022 [PDF/Excel]. <https://www.csgeb.gov.tr/%C4%B1statistikler/calisma-hayati-%C4%B1statistikleri/resmi-%C4%B1statistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/> Erişim Tarihi: 01/05/2024.

Engels, F. (1979). Doğanın Diyalektiği. (çev. Arif Gelen). Sol Yayınları. Ankara.

Growth Lab at Harvard University. (t.y.). “New products: Turkey”. The Atlas of Economic Complexity. <https://atlas.hks.harvard.edu/countries/792/new-products> (erişim tarihi: 01.05.2024).

Gündoğdu, S. (2022) Plastik: Mucize mi Felaket mi? Yeni İnsan, İstanbul.

Hausmann, R., Hidalgo, C. A., Bustos, S., Coscia, M., Chung, S., Jimenez, J., Simoes, A., & Yildirim, M. (2013). The Atlas of Economic Complexity: Mapping Paths to Prosperity. MIT Press, Cambridge.

Liang, Y., Tan, Q., Song, Q., & Li, J. (2021). “An analysis of the plastic waste trade and management in Asia”. Waste Management, 119, 242-253.

Mavi Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş. (2025). “MAVİ 2024 Yıllık Faaliyet Raporu”. <https://www.mavicompany.com/i/assets/documents/2025/MAVIFAALIYET-RAPORU-2024-2.pdf> Erişim Tarihi: 01/05/2024.

Minter, A. (2014). “Plastic, Poverty and Pollution in China’s Recycling Dead Zone”. The Guardian, 16. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2014/jul/16/plastic-povertypollution-china-recycling-dead-zone> Erişim Tarihi: 01/05/2024.

Nixon, R. (2011). Slow Violence and the Environmentalism of the Poor. Harvard University. Press, Cambridge.

Plastics Europe. (2024). “Plastics – the facts 2024” (Digital 1-pager). https://plasticseurope.org/wp-content/uploads/2024/11/PE_TheFacts_24_digital1pager.pdf Erişim Tarihi: 01/05/2024.

Rappel, I. (2020). “Doğal Sermaye: Türlerin Yok Oluşuna Neoliberal Bir Yanıt”, (Ed. Martin Empson). İklimi Değil Sistemi Değiştir: Çevre Krizine Devrimci Bir Yanıt, Z Yayınları, İstanbul.

Roser, M., & Ritchie, H. (2023). “Plastic pollution: Waste trade imports by country.” Our World in Data. https://ourworldindata.org/explorers/plasticpollution?tab=table&time=latest&showSelectionOnlyInTable=1&country=USA~CHN~IND~TUR~GBR~SAU~DEU~OWID_EU27~HKG~OWID_WRL&focus=~TUR&pickerSort=asc&Metric=Waste+trade&Submetric=Imports&Per+capita=false&Share+of+world+total=false&Source=United+Nations+Comtrade+Database+%282023%29 Erişim Tarihi: 01/05/2024.

Sokak Atıkları Toplayıcılar Derneği (SATDER). (2021). Ekmeğini çöpten çıkaran 500 bin kişinin tek isteği yasal statü. <https://satder.org.tr/ekmegini-copten-cikaran-500-binkisinin-tek-istegi-yasal-statuu.html> Erişim Tarihi: 15/06/2022.

united nations development programme. (UNDP). (24 Aralık 2020). *united nations development programme (undp) launches “zero waste awareness campaign” in kilis and şanlıurfa-haliliye*. https://www.undp.org/turkiye/press-releases/united-nations-development-programme-undp-launches-zero-waste-awareness-campaign-kilis-and-sanliurfa-haliliye?utm_source=chatgpt.com Erişim Tarihi: 29/01/2026.

Yozoğlu, İ. (2022). “Türkiye’nin plastik atık sorunu: Geri dönüşüm fabrikalarındaki yangınlar, kasıtlı mı”? Euronews. <https://tr.euronews.com/2022/05/28/turkiye-nin-plastik-at-ksorunu-geri-donusum-fabrikalar-ndaki-yang-nlar-kas-tl-m> Erişim Tarihi: 01/05/2024.

Zengin, U. (2025). “Çocuk yiyen canavarlar: Abdullah bisiklet alabilmek için fabrikaya girmiş. Evrensel”. <https://www.evrensel.net/yazi/96795/cocuk-yiyen-canavarlar-abdullahbisiklet-alabilmek-icin-fabrikaya-girmis> Erişim Tarihi: 01/08/2025.

TTB İşçi Sağlığı ve İşyeri Hekimliği Kolu Genel Sekreteri Mahmut Celal Mestçioğlu ile Söyleşi

“İş kazaları” ve işçi ölümleri, çocuk işçiler de dahil olmak üzere, Türkiye’de başlıca sınıfsal sorunlardan biri olmaya devam ediyor. Daha kötüsü, Tuzla Tersaneri ya da Soma Madenleri örneklerinde olduğu gibi, işçi ölümleri kimi zaman toplumda infial uyandırır da, yetişkin işçilerin “iş kazasına” uğraması ve buna bağlı olarak ölmesi neredeyse kanıksanmış durumdadır. Siyasal iktidar ve sermaye çevreleri çocuk işçiliği yanında çocuk işçi ölümlerini de kanıksatmaya çalışıyor. Bunu kabul etmeyen toplumsal kesimler de var elbette ve bunlardan biri de Türk Tabipleri Birliği.

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı olarak TTB İşçi Sağlığı ve İşyeri Hekimliği Kolu Genel Sekreteri Dr. Mahmut Celal Mestçioğlu ile hem işyeri hekimlerinin karşı karşıya kaldığı sorunlara hem de çocuk işçilere ilişkin gözlem ve görüşlerine dair bir söyleşi gerçekleştirdik. Söyleşi yapmayı kabul edip sorularımızı yanıtlama nezaketini gösterdiği için kendisine teşekkür ederiz.

#) Türkiye iş kazalarının çok olduğu bir ülke, resmi görüş ve akademik çevrelerin büyük çoğunluğu, sorunun, en temelde, bir bilinç ve kültür sorunu olduğu görüşünü savunuyor. Sizce sorunun temel nedeni nedir?

Bu sorunun kısa cevabı: Evet doğrudur bir bilinç ve kültür sorunudur. Sorumluluk sahiplerinin, yasama erkini elinde bulunduranların, yürütücülerin, akademik kadroların, Çalışma bakanlığının ve Sağlık bakanlığının bilinç ve kültür sorunu. Sistem düzensiz ve denetimsiz olunca, denetim eksik, kağıt üzerinde gelişmiş ve işlevsizleşiyor ve iş cinayetlerini, çalışırken sakat kalanları, ölümüne hastalananları engellenmeyi değil gerçeğinde tüm bu karmaşayı örtecek suçlu bulunmasına yoğunlaşıyor. Kağıt üzerinde gelişmiş,

eksiksiz gibi gözüken 6331 sayılı yasaya dayalı sistemin denetçisi kim?

Devlet her sene müfettişlerini azaltarak gerçekte alanı denetimsiz bırakıyor. Dilovası – Bolu yangınları, Soma kazaları... Tek tek saymaya gerek yok. Tüm büyük iş cinayetlerinde ki bilir kişi raporları, yapılan denetimlerde görülen eksikliklerin yok sayılması, göz ardı edilmesi ve kimsenin sorumlu tutulmaması sistemin MİŞ Gİ-BİLİĞİNİN açık delilleri değil mi? Herşey kağıt üzerinde yapılmış gösterilmeye dayalı. Eğitimler, muayeneler, denetimler kağıt üzerinde. Birleşik Metal İş gibi birkaç sendikayı dışarıda tutarsak sendikalarda talep etmiyor. Oysa ki sendikalaşma ilk olarak iş güvenliği talebiyle başlamış. Bugün gelenek nokta ise herkesin malumu.

#) Ülkede iş kazalarının çok fazla olmasına rağmen meslek hastalıklarının çok az sayıda olması inandırıcı mı? Meslek hastalıklarının teşhis edilemiyor olduğu iddialarıyla ilgili ne söylersiniz?

Sağlık Bakanlığı ICD kodlarına baktığınızda meslek hastalıklarının teşhis edildiğini görürsünüz. Fakat, ülkemiz istatistiklerinde ilan edilen meslek hastalıkları SGK tarafından meslek hastalığına bağlı iş göremezlik ödeneğine hak kazanılan olguların sayısıdır. Sadece bu cümle bile ülkemizde meslek hastalıklarının tanınmasının istenmediğinin göstergesi değil mi sizce de? Ayrıca, birinci elden meslek hastalıklarının tanınmasında sorumlu olan işyeri hekimlerinin de mesleki bağımsızlıklarının olmaması büyük bir sorun. Bir yandan OSGB patronlarına, diğer taraftan çalıştıkları işletmelerin yönetimine bağlı olduğunda bağımsızlık nasıl mümkün olabilirsin ki?

Bu günlerde meslek örgütümüz Türk Tabipleri Birliği uzun yıllardır üzerinde çalıştığı Kamusal işçi sağlığı ve güvenliği sistemi modelini TMMOB, İşyeri Hekimleri Derneği, İşçi Sendikaları, Siyasi Partiler ve Devlet ile paylaşmak ve geliştirmek üzere 23-24 Ocak'ta yaptığımız sempozyumda gelen örgütlerle paylaştık ve son halini vermek üzere bir toplantı daha yapmaya karar verdik. İşyeri Hekiminin ve İş Güvenliği Uzmanlarının işvereni ne patronlar ne de Devlet olmalı. TTB, TMMOB, Sendikalar, Üniversiteler ve Devlet'ten oluşan özerk ve bağımsız bir oluşumun çalışanı olmalılar. Bu bağımsız ve özerk yapı aynı zamanda işyeri hekimlerinin ve iş güvenliği uzmanlarının mesleki bağımsızlıklarını garanti altına alacak, denetimi de üstlenerek standartları, algoritmaları da belirleyecek yapı olacaktır.

#) İşyeri hekimi olma süreçleri hakkında neler söylersiniz?

6331 sayılı yasa öncesinde bildiğiniz gibi 1988 yılından 2003 yılına kadar TTB tarafından

Dr. Mahmut Celal Mestçioğlu
TTB İşçi Sağlığı ve İşyeri
Hekimliği Kolu Genel Sekreteri

verilen İşyeri hekimliği sertifikaları vardı mükemmel sayılmazdı belki ama bugünkü durumdan, eğitim süreçlerinden daha iyi olduğunu neredeyse tüm taraflar kabul etmekte. 2003 yılında çıkarılan 4857 sayılı iş kanunu ile kırılma yaşandı ve yetkiyi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı üzerine aldı, yapılan yetnetmelikler ile önce üzerine aldığı yetkiye TTB olarak itiraz ettik ve yargı kararları ile hekim eğitimlerinin Bakanlık tarafından verilemeyeceğine hüküm verildi. 2009 yılına

kadar yaşanan hukuki süreçler sonucunda yapılan değişiklikler ile 2009 yılında özel kurumlara geçen eğitim süreci 2012'de çıkartılan 6331 sayılı yasa ile İSİG Profesyonellerinin eğitimi tamamen özel şirketlere devredildi. Böylelikle TTB döneminde "işçi sağlığı" merkezli, halk sağlığı perspektifi ile verilen eğitimler özel sektör mantığı ile verilmeye, rekabete dayalı olarak sadece sınava hazırlanmak üzere" sorulara hazırlayan içeriklerle verilmeye başlanmıştır.

İkinci soruya verdiğim yanıtta ifade ettiğim bağımsız ve özerk meslek örgütlerinden, akademisyenlerden, sendikalardan ve devletten oluşan yapı aynı zamanda İSİG profesyonellerinin eğitiminden de sorumlu olacak, uygunluk ve yeterlilik kriterlerini belirleyecektir.

Bugün ne olduğu belli olmayan özel şirketlere dayanan İYH liği eğitim süreci bir yana başka hiçbir meslekte olmayan beş yılda bir haraç verilmesi ile yenilenen sertifikalarla çalışmaktayız.

#) Mesleğinizi icra ederken ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?

Bu konuda ki en büyük sorununuzun "Mesleki Bağımsızlığımız" olduğunu söyleyebilirim. Gerçekten bugün " Mesleki Bağımsızlığımız " ayaklar altındadır. Bunu kanıtlayan en önemli unsur ise boyun eğmeyen, uygunsuz koşulları dile getiren meslektaşlarımızın OSGB'lere şikâyet edilerek hemen değiştirilebilmesidir. Gerçek iş güvence-

Fotoğraf, <https://www.haberler.com/turk-tabipleri-birligi-ttb-isci-sagligi-ve-isyeri-hekimligi-kolu-ve-isyeri-hek-15261166-haberi/> adresinden alınmıştır.

sizliğini, tüm çalışanlar gibi İSG profesyonelleri de derinlemesine yaşamaktadır. Hekim tüm gücünü mesleki bilgisinden alır. Oysa ki sağlık – güvenlik kavramının, bu alanda ki bilginin, gerçeklerin iş yaşamında yokluğu, tek gerçekliğin kar olduğu iş yaşamında, yalnızlaştırılan, her türlü yöntem ile meslek örgütü ile bağı koparılacak istenen meslektaşlarımızı dayanaksız bırakmaktadır. Öyle ki yasanın İşyeri Hekiminin Meslek örgütümüze üyeliğini zorunlu kılmasına rağmen, bir çok kez çok basit bir yöntem ile İSG Katip'e Tabip Odası üyeliğinin eklemesini talep etmemize rağmen o sizin işiniz siz takip edeceksiniz yanıtını aldık. Yasal olarak İşyeri Hekim listesini dahi mahkeme zoru ile ve neredeyse içinden çıkılmaz bir biçimde / formatta alabilmekteyiz. Bu listelerde de 100-180 işyerine atanmış arkadaşlarımıza rastlıyoruz. Tüm bu işyerlerine atanmış meslektaşlarımız bir işyerinden diğerine koşturmakta ama bir işyerinden diğerine giderken yolda geçen süreler, İSG Katipte işe giriş, periyodik muayeneler, eğitim, risk değerlendirmesi, kişisel biomoniterizasyon, takip gibi görevler için verilmiş sürelerle ulaşım ve sayılan görevler dışında

kalan poliklinik zamanı eklenmemektedir. Diğer bir deyişle OSGB ile 1800 dakika sözleşme yapan hekime 1800 dakikalık işyerleri ataması yapılmakta, 11.700 dakika (tam gün)sözleşme yapan hekime 11.700 dakika atama yapılarak ulaşım ve yasada tanımlı işyeri hekimliği görevlerimize ek olarak sağlık sisteminin yetersizliği nedeniyle yapmak zorunda kaldığımız poliklinik süresi verilmemektedir. İşyeri hekimliği birinci basamak, koruyucu hekimlik faaliyeti içinde olmasına rağmen sağlık hizmetlerine entegre değildir. Bir işçisi olan yerde hizmet verilmekte ama bu hizmetin nerede verildiği hiç sorgulanmamakta meslektaşlarımız diğer çalışanlarla birlikte ofislerde, AVM'lerde yemek masalarında "hekimlik" yapmaya zorlanmaktadır.

Çuvaldızı kendimize de batırmadan olmaz. Tüm bu şartlar üzerine eklenen ekonomik güçlükler kabul edilemez ama adli suç olan diploma, sertifika kiralamaya kadar giden olgulara rastlamaktayız maalesef. Hiç istemesekte Tabip Odalarımız bu olguların üzerine gitmektedir. Açılan soruşturmalarda da sonuç alınmaya başlanmıştır.

#) Türkiye’de son dönemde hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının çokça şiddete uğradığına tanık oluyoruz. İşyeri hekimleri açısından durum nedir?

Sağlık sektöründe yaşanan sorunlar, özellikle randevu bulunamaması, 3-5 dakikalık muayene süreleri yönetememezlik gibi sebepler nedeni ile yaşanan şiddet, meslektaşlarımız arasında daha güvenli görülen Cildiye gibi uzmanlık dallarının TUS sınavında rağbet kazanması gibi işyeri hekimliği de giderek daha fazla hekimin ilgi alanına girse de MOBBİNG, mesleğimize müdahale, sevklerimize, raporlarımıza müdahale sık yaşadığımız sorunlarımızdır.

#) İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası hakkındaki görüşünüz nedir? Yasanın uygulanma ve uygulamaların denetimi hakkında neler söylersiniz?

6331 sayılı yasa özünde işçi sağlığı ve güvenliğini rekabete açma, OSGB’ler aracılığıyla özel sektöre teslim etme, İSG profesyonellerini, işçiyi işverenlerin insafına teslim etme amacına dayanan içeriğe sahip olmasına rağmen uygulama tüm bu alanlarda daha da ileriye gitmektedir. Herşey kağıt üzerinde “MIŞ GİBİ” dir. İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin merkezi olan risk değerlendirmesi, bir ekip olarak ortak karar verilerek, araştırılıp, gereğinde testler, incelemeler yapılarak, gereğinde konusunun uzmanına danışarak imzalanması gereken, tüm diğer periyodik ölçümler, kontroller, işçilerin periyodik tetkiklerinin dayanması gereken risk değerlendirmelerine dikkatli bakılırsa işyeri, tehlike sınıfı farklıda olsa çoğunun birbirinin aynı olduğu görülecektir. Diğer bir moda deyişle “copypaste” dir.

Çalışma Bakanlığında hekim müfettiş yoktur. Meslek hastalığı zaten ülkemiz için söz konusu değildir. Denetimler sadece kağıtta olanlar üzerine yapılmaktadır. Kağıt üzerinde eğitim yapılıp, yapılmadığı, kağıt üzerinde işe giriş, periyodik muayenelerinin olup olmadığı bakılmaktadır. **Nitelik denetimi neredeyse hiç yoktur.**

Ölümlü iş kazası (ki biz buna iş cinayeti diyoruz) olan işyerlerine, hele ki çoklu ölüm olan durumlarda kapama gelmedikçe, görünen o ki çalışırken ölmeye devam edeceğiz.

#) İşyerlerinde çırak ve stajyer istihdamı artıyor ve bunların çoğunluğunu çocuklar oluşturuyor. İşyerleri çocuklar için ne tür tehlikeler barındırıyor? Bu uygulamalar çocukların sağlığı üzerinde ne tür etkilerde bulunabilir?

Kaçak çalışanları şimdilik bi kenara bırakalım. Var olan konuştuğumuz iş yasamız öyle yada böyle yürürlükteki yasamızdır. Uygulanması gerekir, değil mi? Söz konusu bu merr-i mevzuatımız 15 yaşından küçüklerin kesinlikle yapamayacağı işleri saymaktadır. Çıraklık sistemimiz MESEM’e dönüşmeden önce yasaya aykırı olarak staj adıyla, çırak adıyla her türlü ağır işe yaşları itibarıyla yasak olan işlere koşulan çocuklarımız, geleceğimiz MESEM sayesinde yasal olarak iş yaşamına ucuz – köle iş gücü yapılmaktadır. Böylelikle tüm çıraklar – stajyerler yaşlarına uygun olmayan koşullarda uzun sürelerde, kimyasallarla çalışmaktalar, yasa dışı fazla mesaiye maruz kalmaktadırlar. Haftalık tatilden, yıllık tatilden habersizdirler. Taciz, fiziksel, cinsel tacize maruz kalmaktadırlar. Giderek artan sayıda 18 yaş altında çalışan ÇOCUKLARIMIZ bizler evde oturabilelim, yiyebilelim, içebilelim, giyinebilelim, arabamız olabilsin diye ölmektedirler. Geleceğimiz bizden çalınmaktadır. Eğitim sisteminin geldiği yer çocuklarımızı MESEMLERE ZORUNLU BIRAKMAKTADIR.. İş mevzuatımız birçok işi dolayısıyla iş yerlerini çocuklara yasaklamaktadır. Çünkü, o işyerleri çocuklara uygun değildir. Sağlık açısından uygun değildir. Fiziksel açıdan, psikolojik açıdan gelişimleri açısından uygun değildir.

Ne diyorlar? MESEM savunucuları, Devlet erki..

Dijital İkiz Atölyeleri Projesi Tanıtım Programı...

Çıraklık eğitimi gençlerimizin hem iş gücü piyasasına hem de sosyal güvenlik sistemine dâhil olduğu güvenli bir zemine kavuştu.

Öğrencilerimiz iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı sigorta kapsamına alındı. Fark derslerini tamamladıklarında meslek lisesi diplomasına ulaşabilecekleri bir yapıya kavuştu. İşletmeler, iş sağlığı ve güvenliği ölçütleri bakımından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığımız ile Bakan-

liğimizin ilgili birimleri tarafından düzenli biçimde denetleniyor. Uygun bulunmayan on binlerce işletmeyle sözleşmeler feshediliyor.

“Güvenli Okul-Güvenli Atölye-Güvenli İşletme Zinciri” adım adım tahkim ediliyor.

Gençler sanayi ile, üretim ile yetiştikçe Ülke kalkınır...

Oysa; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesi, özel durumlar dışında 18 yaşına kadar olan bireyleri çocuk olarak tanımlamaktadır. Türkiye 1990 yılında bu sözleşmeyi imzalamış ve 27 Ocak 1995'te Resmî Gazete'de yayımlayarak yürürlüğe koymuştur.

Tehlikeli koşullarda çalışma ve eğitimin akaması, ergenlik dönemindeki öğrencilerde ruh sağlığı açısından birbiriyle bağlantılı ve derinleşen bir dizi risk yaratır.

1. Kronik stress ve toksik stres Ergenlik, beynin özellikle pre frontal korteks (karar verme, planlama, duygusal regülasyon) ve limbic sistem (stress yanıtı, duyu işleme) açısından hassas olduğu bir dönemdir. Tehlikeli iş, sürekli fiziksel risk, yetişkin işi yüklenme ve üretim baskısı, çocuklarda kalıcı bir “hiper-uyarılmışlık” ve vakitsiz olgunlaşma hali yaratır. Bu tür stress toksik strese dönüşebilir; anksiyete bozuklukları, travma belirtileri, uyku bozuklukları ve davranışsal problemler riski artar.

2. Eğitimden kopma ve özyeterlik kaybı Eğitimin ikincil konuma düşmesi, çocuğun akademik gelişiminin bir yerde terk edilmesine, öğrenci rolünü kaybetmesine, kendini “başarısız” veya “değersiz” hissetmesine ve uzun vadede özyeterlik algısının zayıflamasına yol açar. Erken yaşta “çalışan” kimliğinin benimsenmesi öğrencilerde, toplumsal olarak daha düşük bir statüde olma hissini doğurur; gelecek beklentileri daralabilir.

3. Travmatik yaşantılar ve TSSB riski Ağır iş kazalarına tanıklık etmek, yaralanma yaşamak veya sürekli risk altında hissetmek travma kriterlerini karşılayan deneyimlerdir. Bu durum travma sonrası stres bozukluğuna (TSSB) bağlı disosiyasyon, öfke patlamaları veya belli durumlarda kaçınma davranışları gibi sonuçlar doğurabilir.

4. Duygusal ihmal ve istismar hissi Çocuklar, kendilerinin koruma altında olmadığı veya yetişkinler tarafından “üretim aracı” gibi görüldüğü hissine kapıldıklarında, bu durum duygusal istismar algısı yaratır. Ergenlik tek kimlik gelişimini ve yetişkinlere güven duygusunu zayıflatan bir etki gösterir.

Çocukların işyerlerinde örgün eğitimdekinden daha az erişkin gözetiminde olmaları,

Henüz yeterince gelişmemiş dikkat ve dürtü denetimi becerileri nedeniyle hem kazaya yakınlıklarını arttırmakta hem de birbirleri arasında da denetimsiz ortamlarda birbirlerine şiddet uygulamaları ve bunun normalleşmesi dolayısıyla da suçla ilişkilene olasılarının artması anlamına gelmektedir.

5. Sosyalizasyon ve akran ilişkilerinin bozulması Çalışma saatlerinin uzunluğu nedeniyle akran ilişkilerine zaman kalmaz, birçok geliştirici etkinlikten yoksun kalırken, hızlı rahatlama ve doyum sağlayan, alışkanlık yapıcı faaliyetlere kayma olur. Bu durum klinik düzeydeki (depresyon, içe kapanma ve sosyal kaygı gibi) sorunlar için önemli bir risk faktörü olmanın yanı sıra ergenin sosyal beslenmesini bozar.

6. Duygusal tükenme Ergenler gelişimsel olarak yetişkinin yükünü taşıyamaz. Aşırı sorumluluk, düşük denetim düzeyi ve yüksek etkenlik beklentisi, iş yaşamı içi tipik olumsuzluk sendromunu erken yaşta gelişmesine yolaçabilir.

Sonuç Tehlikeli çalışma, yeterince korunmama ve eğitim ve sosyal gelişim fırsatlarının kaybı birleştiğinde, ergenlerin ruh sağlığı hem kısavadede hem de yetişkinlikte belirgin biçimde olumsuz etkilenecektir. Dolayısıyla çocukluk eğitim hakkıyla birlikte kazanılmıştır. Çocukluk okul ortamındaki sosyalleşme üzerinden de ele alınmalıdır. Zorunlu eğitimde çocuk evliliği, iş hayatına erken atılma gibi konuların gündeme gelmesi zorunlu eğitim ve çocuklar için tehdit oluşturmaktadır. Çocukluğunu kaybeden geleceği de kaybetmekte. Bütünlüklü yaklaşım ile çocukların eğitimde duygusal, sosyal, kültürler açısından bütünlüklü birey olarak ele alınımını desteklenmelidir. Anayasanın ikinci maddesinde ‘insan haklarına dayalı, demokratik, laik ve sosyal

bir hukuk devletidir.' tanımı bütünlüklü bir eğitim hakkı talebimizin temelini oluşturur.

Çocuk emeği sömürsünün mekanları haline getirilen mesleki ve teknik eğitim politikalarına son verilmeli; şirketlerin değil çocukların üstün yararı esas alınmalı, mesleki eğitim (MESEM'ler) kapatılarak çocuk emeği sömürsüne olanak veren uygulamalar ve çocuk işçiliği tamamen yasaklanmalıdır. MESEM'lerdeki çocukların okula geri dönüşü sağlanarak, MESEM'ler için kamudan aktarılan kaynaklar çocuklara burs, eğitim desteği olarak verilmelidir.

Ayrıca; Mesleki ve teknik eğitim politika belgesi, dört yeni okul modeli (sektör içi, sektöre entegre, bölge, ihtisas) uygulamaları çocukları okuldan koparmanın, çocuk yaşta işçileştirmenin adımlarıdır ve derhal sonlandırılmalıdır.

#) İşyerlerinde kullanılan kimyasallar için belirlenen eşik sınır değerler yetişkin bir erkek işçi referans alınarak belirleniyor. Türkiye'de bu değerlerin aşıldığı zaten biliniyor ama sınır değerlere uyulsa bile bu kimyasallar çocukların sağlığını nasıl etkiler?

Söz konusu sınır değerler ve işyerlerinde ki ölçümlerle ilgili söylenecek çok şey var ama her şey doğru dürüst işliyor dahi olsa var olan o değerler tek tek tehlike sınırları içindir. Oysaki işyerlerinde kimyasal tehlikeler hiçbir zaman tek başına görülmez. Ve çoklu kimyasal tehlikelerin varlığında sınır değerlerin çok farklı olması gerekliliği ve daha düşük değerlerde dahi zarar verebileceğini yapılan çalışmalardan biliyoruz. Sadece çoklu kimyasalların bulunması ile değişmez sınır değer. Tehlikeli bir kimyasal ile gürültü, toz, kaynak yada ergonomik zorlanmaların varlığında, psikolojik baskıların varlığında da çok daha zararlı hale gelirler erişkinler için dahi çok daha zararlı hale gelirler. Çocuk, adı üstünde erişkin olmayan, bağışıklığı tam gelişmemiş, vücudu metabolizması hala değişmekte olan, boyu uzayan kişidir. Yukarıdaki yanıtlarımda da anlatmaya çalıştığım gibi işyerleri çocuklara uygun değildir. Sadece tehlikeler açısından değil kişisel koruyucu donanımlar da çocuklara uygun değildir. Çocukların ölçülerine göre üretilmezler. Çünkü, çocukların bu malzemeleri kullanacağı

düşünülmemiştir.

Bu noktada yapılan ölçümlerde ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Yapılma sıklıkları sorunludur. Yaz sıcaklığındaki kimyasal buharlaşma ile kış soğukundaki buharlaşma çok farklı olacaktır. Ölçümler de yapılmış gösterilmek için yapılmakta gerçeği yansıtmayı yansıtmadığı hiç önemsenmemektedir.

#) Eklemek istedikleriniz var mı?

Çocuklar, ülkemizin geleceği bizzat eğitimin geldiği yer itibarı ile çocuklarımızı MESEMLERE ZORUNLU hale gelmiştir. Eğitim sistemimizin yetersizliği ve tarikatlara teslimiyeti bir yandan, ailelerin içine düşürüldüğü derin yoksunluk çocuklarımızı okuldan ayrılmaya ve dolayısı ile MESEMLERE gitmelerine neden olmaktadır,

Ben Meslek Liselerinde üretilmiş sıralarda büyüdüm, pandemide Meslek Liselerinde üretilmiş dezenfektanlar kullandık işyerlerimizde. Eskiden kamunun elinde olan SEKA, Devlet Demir Yolları stajyer alır yetiştirirdi. Devlet kontrolünde gerçek eğitici ustalar eliyle, okuldan koparmadan yetiştirilirdi.

Çocuklarımızın yeri okullardır, öğretmenleri gözetiminde üretimde bulunurlar, öğrenirler deneyim kazanırlar. Tabii ki staj olacak, çocuklarımız meslekte öğrenecek ama gerçek denetim ve takip ile ve Devlet desteği ile okullarda.

MESEM sayesinde yoksullaştırılmış halkın evine bir miktar daha para girmektedir, aileler çocuklarının MESEM ile ölümlerine, sağlıklarından olmalarına **"razi"** gelmektedir.

İyi örnekler yok mu? Gerçekten haftada bir gün okula giden, 2025 yılı için devletin verdiği 9.200 TL'nin üzerine işverende ödeme yaptığı, çocukların daima kolları – gözetildiği şekilde çalıştırıldığı işyerleri de var elbet ama bu onlarca denebilecek örnek tüm MESEM sistemini aklamaya yetmez. Çocuklarımızın çalıştığı iş yerlerinin onlara uygunluğu doğrulanmalı ve bu doğrulamayı yapanlarında sorumluluk almaları gerekir.

Çocuk ölümlerini önleyemeyen MESEMLER acilen KAPATILMALIDIR.

Ocak-2026 Sendika Üye Sayıları İstatistiklerinin Dili

Emirali KARADOĞAN (*)

Aylardan Ocak ve yine gündemimiz sendikaların altı aylık sendikalaşma faaliyetleri. İşçi sendikalarının 2025 Temmuzundan bu yana gösterdikleri performansların bir göstergesi olan sendika üye istatistikleri, yani “İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2026 Ocak Ayı İstatistikleri Hakkında Tebliğ” 17 Ocak 2026 tarihli Resmi Gazete’de yayınlandı. Geçmiş dönemlerde olduğu gibi, biz de bu bilgi notumuzda hem bu verileri biraz daha anlaşılır hem de bu verilere etki eden sınıfsal ve siyasal dinamikleri daha görünür kılmaya çalışacağız.

Yayınlanan istatistiklere göre sendikalı olabilecek işçi sayısı 16 milyon 699 bin 84’tür. Bir önceki dönem Temmuz-2025’teki sayı ise 17 milyon 326 bin 143’dü. İstatistiki verilere göre son altı ayda sendikalaşabilecek işçilerin sayısı 627 bin 59 kişi azalmış görünüyor. Diğer bir ifade ile istihdam yüzde 3,1 daralmıştır.

Tablo-1’de Temmuz 2025 ile Ocak 2026 istatistik dönemi arasında, işkollarında faaliyet gösteren işyerlerinde kayıtlı işçi sayılarının değişim seyri verilmiştir. Daha önce de ifade etmiş olduğumuz gibi sendikalı olabilecek işçi sayısı ile birlikte sendikalı işçi sayısı da düşmüştür. Tablodan da görüldüğü gibi sadece 5 işkolunda irili ufaklı artışlar yaşanırken, 15 işkolunda ise çalışan işçi sayısı düşmüştür.

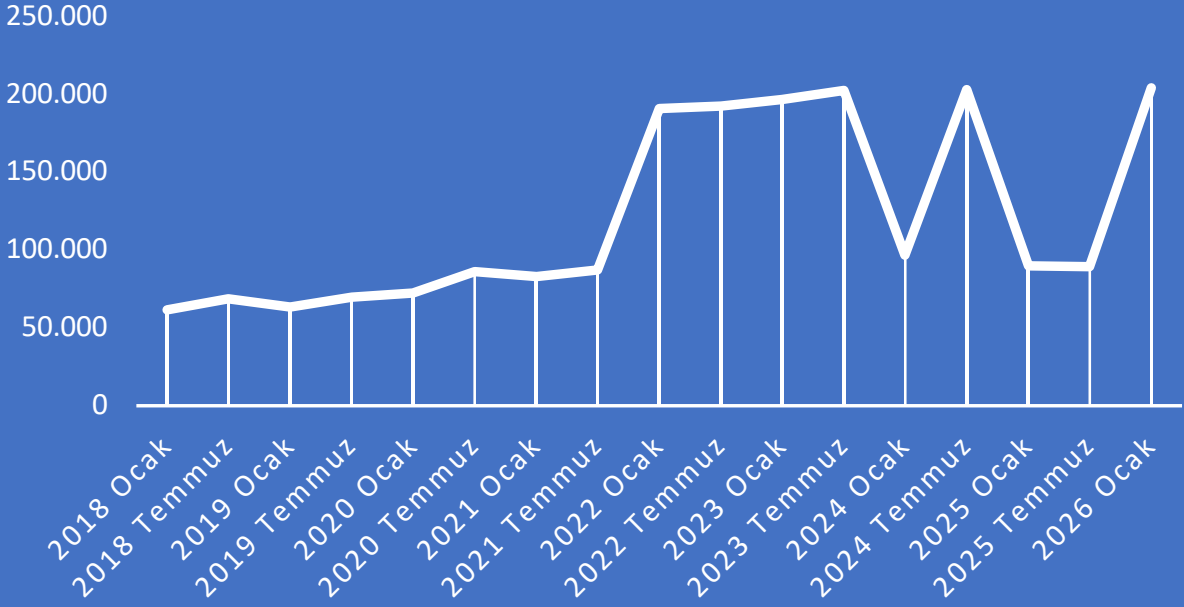
Tablo-1 İşkollarında çalışan işçi sayılarının seyri (Temmuz 2025 - Ocak 2026)				
İşkolu	2025 Temmuz	2026 Ocak	İşkolunda çalışan işçi sayısındaki değişim	İşkolunda çalışan işçi sayısındaki değişim oranı
01 AVCILIK VE BALIKÇILIK	185.616	173.786	- 11.830	-6,37
02 GIDA SANAYİİ	759.446	771.764	12.318	1,62
03 MADENCİLİK VE TAŞ OCAKLARI	211.547	196.470	- 15.077	-7,13
04 PETROL KİMYA, LASTİK, PLASTİK VE İLAÇ	621.688	602.547	- 19.141	-3,08
05- DOKUMA, HAZIR GİYİM VE DERİ	1.108.631	1.013.153	- 95.478	-8,61
06 AĞAÇ VE KAĞIT	284.654	279.401	- 5.253	-1,85
07-İLETİŞİM	89.603	204.417	114.814	128,14

(*) Doç. Dr., Tez-Koop-İş Sendikası Başkan Danışmanı;
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakıf Gönüllüsü

08 - BASIN YAYIN VE GAZETECİLİK	94.639	90.293	- 4.346	-4,59
09- BANKA, FİNANS VE SİGORTA	346.323	344.880	- 1.443	-0,42
10- TİCARET, BÜRO, EĞTİM VE GÜZEL SANATLAR	4.526.306	4.375.904	- 150.402	-3,32
11 - ÇİMENTO, TOPRAK VE CAM	210.833	197.961	- 12.872	-6,11
12- METAL	1.967.585	1.918.111	- 49.474	-2,51
13 - İNŞAAT	1.857.769	1.711.852	- 145.917	-7,85
14 - ENERJİ	276.742	265.734	- 11.008	-3,98
15- TAŞIMACILIK	1.035.529	1.043.139	7.610	0,73
16 - GEMİ YAPIMI VE DENİZ TAŞIMACILIĞI, ARDIYE VE ANTREPOCULUK	255.876	241.958	- 13.918	-5,44
17 - SAĞLIK VE SOSYAL HİZMETLER	788.228	794.898	6.670	0,85
18 - KONAKLAMA VE EĞLENCE	1.435.530	1.220.527	- 215.003	-14,98
19 - SAVUNMA VE GÜVENLİK	254.655	257.229	2.574	1,01
20 - GENEL İŞLER	1.014.943	995.060	- 19.883	-1,96
TOPLAM	17.326.143	16.699.084	- 627.059	-3,62

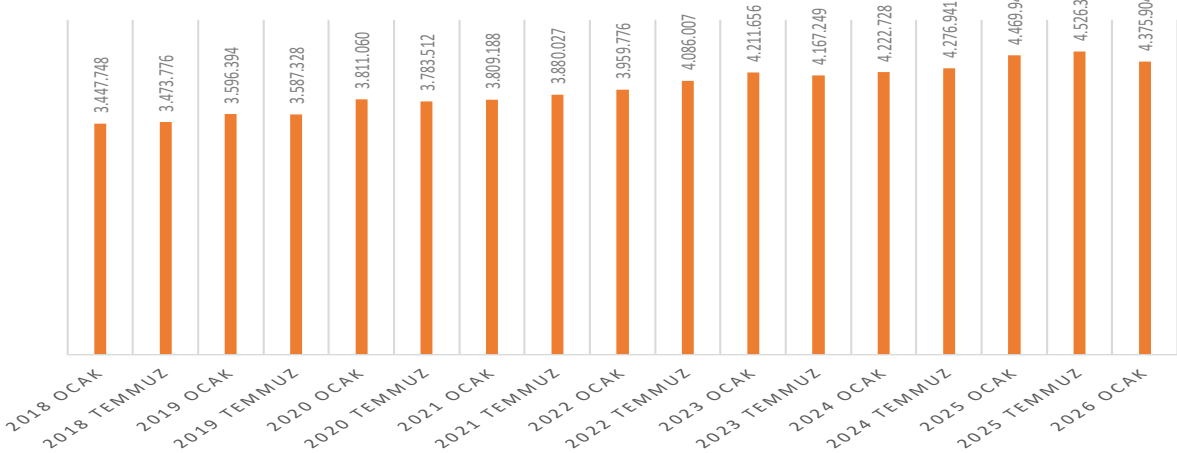
Çarpıcı artış ise 07 No'lu İletişim işkolunda yaşanmıştır. Birkaç dönemdir, bu işkolundaki işçi sayısı inanılmaz seviyelerde bir düşüp bir artmaktadır. Bu dalgalanmanın nedeni özellikle “Çağrı Merkezleri” işyerlerinin hangi işkolunda yer alması gerektiğine dair kafa karışıklığıdır. Bu karışıklıkta belirsizliğin etkili olmasının yanında asıl sebebin sendikaların örgütlülüğünü kırmak için işverenin işkolu değiştirme stratejisinin daha etkili olduğunu düşünmekteyiz. Aşağıdaki grafikte 7 No'lu İletişim işkolundaki işçi sayıların 2018-2026 Ocak arası dönemdeki seyrinin istikrarsızlığını açık bir şekilde görebiliyoruz.

GRAFİK 1 - 7 NO'LU İLETİŞİM İŞKOLU

İletişim işkolundaki oynaklığın tersi bir değişimin 10 No'lu Ticaret, Büro, Eğitim ve Güzel Sanatlar İşkolunda yaşanması bunun göstergesidir. Çünkü çağrı merkezleri bir dönem ticari faaliyet olarak sınıflandırılırken, diğer bir dönem -bu dönem olduğu gibi- iletişim işi olarak sınıflandırılabilir. Grafik 2'de de 10'no'lu Ticaret, büro, eğitim ve güzel sanatlar işkolunda çalışan toplam işçi sayılarının 2018-2026 Ocak arası dönemdeki seyri görülmektedir. Görüldüğü gibi iletişim işkolu ile üye sayıları ters bir ilişki içerisinde görülmektedir.

GRAFİK 2 - 10 NO'LU TİCARET, BÜRO, EĞİTİM VE GÜZEL SANATLAR İŞKOLU

Bu ciddiyetsizlik de işçilerin ve sendikaların sendikal hak ve özgürlüklerinin önünde bir engel olarak karşımızda çıkmaktadır.

İstihdamdaki daralma sendikalı işçi oranının artmış görünmesine neden oluyor

İstatistiki verilere göre, işçilerin sadece 2 milyon 413 bin 790'ı herhangi bir sendikaya üye görünüyor. Bu rakam sendikalı olabilecek işçilerin yüzde 14,454'üne denk düşüyor. Bir önceki dönem ise herhangi bir sendikaya üye olan işçi sayısı 2 milyon 429 bin 527 idi ve bu sayı sendikalı olabilecek işçilerin de yüzde 14,022'sine denk düşüyordu. Ancak verilerden görüldüğü gibi, her ne kadar oransal olarak sendikalı sayısı artmış görünse de bu gerçek bir artışı yansıtmamaktadır. İstihdamdaki daralmanın etkisi ile sendikalı işçi sayısında azalmasına karşın, oransal olarak artış gibi yanıltıcı bir veri ortaya çıkmıştır.

Bu yöndeki bir gerilemenin olası nedenini bir önceki istatistik bilgi notunda da vurgulamıştık: Türkiye'deki mevcut ekonomik kriz ve onu yönetemeyen siyasi iktidarın emek karşıtı politikaları çerçevesinde yaptıkları düzenlemelere paralel olarak, emeklilik aylık bağlama oranları ve hesaplama yönteminin enflasyona yenik düşmesi. Özellikle son yıllarda enflasyon ve büyüme oranlarının etkisi ile hesaplanan emeklilik bağlama oranlarının düşüklüğü birçok çalışanın "zorunlu" emeklilik kararı almasına yol açıyor. Birçok çalışan tek ve bir o kadar da düşük ücretle geçinemediği için, emekli olup, tekrar kayıtlı ya da kayıtsız işgücü piyasasına girerek gelirini artırma arayışı içerisine girmektedir. Bunu SGK aylık verilerinden de izlemek mümkün. Dolayısıyla zorunlu emeklilik kararı alanların sendikalı işçiler içerisinde de yoğun olduğu istatistiklere de yansımış durumda. Bu düşüşün belediyelerden kamu işyerine kadar birçok işyerinde yaşandığını söyleyebiliriz.

Sendikalı işçi oranının azalmasında emeklilik kararının istatistiklere yansımaları bir yana, asıl etkinin ülkedeki sermaye-siyasi iktidar blokunun sendika karşıtı politikalarından kaynaklı olduğunu ifade edebiliriz. Önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de Türkiye'deki devlet destekli sermaye sınıfının sendikalar başta olmak üzere örgütlü yapılara saldırıları ve kısıtlamaları da hız kesmeden devam etti. ITUC'un (Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu) her yıl düzenli yayınladığı Küresel Sendikal Haklar İndeksinde Türkiye'nin son birkaç yıldır "en kötü on ülke" içerisindeki yerini "istikrarlı" bir şekilde koruyor olması bu iddiamızı destekler niteliktedir.

Pasif sendika üyeliği, sendikalaşma oranlarını şişiriyor

Açıklanan istatistiklerin toplu iş sözleşmeleri (TİS) kapsamındaki işçi sayısı ve oranını yansıtmadığını, bunların bir kısmının pasif üye olduğunun daha önceki bilgi notlarında olduğu gibi yine altını çizelim: Sendikaya üye ama örgütlenme süreci devam eden işçiler; örgütlenme süreci bitmiş ancak işveren ya da aynı işkolunda başka bir sendika çoğunluğa itiraz etmiş olduğu işyerlerindeki işçiler; işten ayrılmış ama aynı işkolunda başka bir işyerinde çalışmaya başladığı için üyeliği devam eden işçiler; sendikaya üye, ancak TİS hükmü gereği kapsam dışı bırakılan işçiler; hatta bunlar arasında sendikaya üye olduğunu dahi bilmeyen işçiler toplu iş sözleşmesi kapsamında değildir. Dolayısıyla toplu iş sözleşmesi kapsamında olmayan ve bu yolla hak ve menfaatini geliştiremeyen işçileri sendikalı oranına dahil etmek pek de doğru görünmüyor. Pasif üye oranları her sendikanın toplam üye sayısının yüzde 10-20 si oranında değişmektedir.

20 FARKLI İŞKOLUNDA TOPLAM 245 SENDİKA FAALİYET GÖSTERİYOR: Sendika sayısı artıyor; sendikalı işçi sayısı düşüyor!

Açıklanan verilere göre 20 farklı işkolunda, bir önceki döneme kıyasla sendika sayısı 235'ten 245'e çıkmıştır. Bir önceki dönem faaliyette olan 2 sendika bu dönem listede yer almamıştır. Buna karşın 12 yeni sendikanın da faaliyete başladığı görülüyor. Tablo 2'de görüldüğü gibi 06 No'lu Ağaç ve Kağıt İşkolunda faaliyetini sürdüren sendika sayısı 8'den 7'ye düşerken, dokuz farklı işkolunda ise sendika sayısı artmıştır.

Faaliyetlerine devam eden 245 sendikanın 32'si Türk-İş, 20'si Hak-İş, 21'i DİSK, 10'u Ülkem-İş, 6'sı TUM-İŞ, 6'sı Yeniden MİSK ve 4'ü Anadolu-İş Konfederasyonuna bağlı faaliyette bulunurken; 146 sendika da "Bağımsız" olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

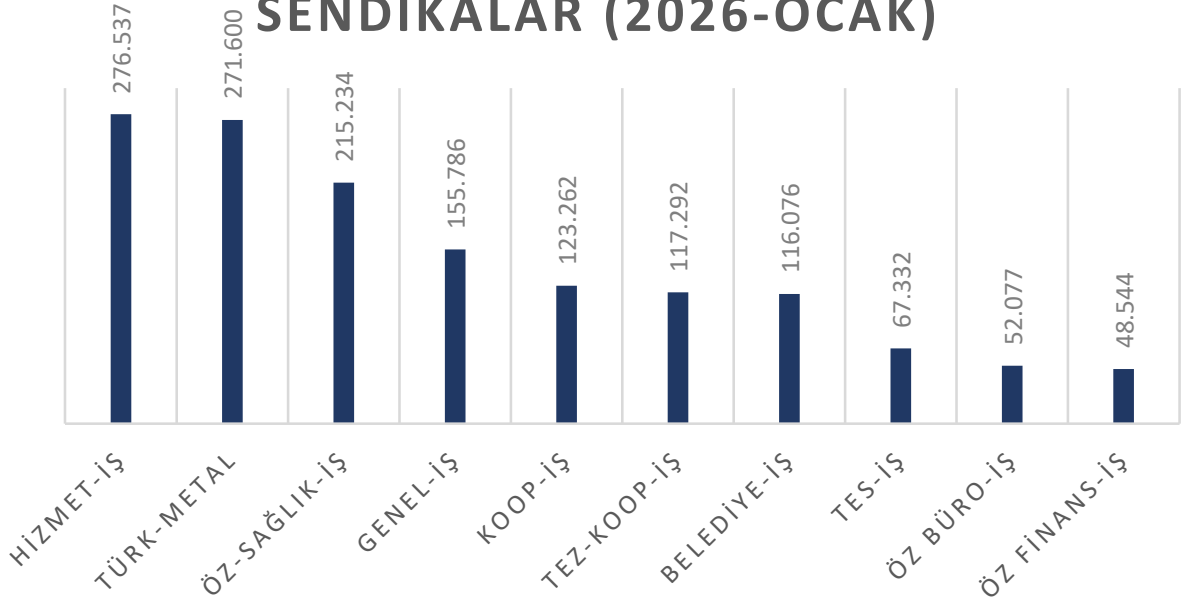
Daha önceki dönemlerde olduğu gibi en fazla sendika 10 No'lu "Ticaret, büro, eğitim ve güzel sanatlar" işkolunda faaliyette bulunuyor. 10 No'lu iş kolu aynı zamanda 4 milyon 375 bin 904 işçi ile en fazla çalışanın da yer aldığı işkolu niteliğinde. Tablo 2'de mevcut 20 işkolunda son beş dönemde faaliyet gösteren sendika sayıları verilmiştir.

Tablo 2. İşkolunda Kurulu sendika sayısı							
	İşkolundaki işçi sayısı	İşkolu	Sendika sayısı (Ocak 2024)	Sendika sayısı (Temmuz 2024)	Sendika sayısı (Ocak 2025)	Sendika sayısı (Temmuz 2025)	Sendika sayısı (Ocak 2026)
1	173.786	01 AVCILIK VE BALIKÇILIK	7	8	8	8	8
2	771.764	02 GIDA SANAYİİ	7	7	7	8	8
3	196.470	03 MADENCİLİK VE TAŞ OCAKLARI	7	7	7	7	7
4	602.547	04 PETROL KİMYA, LASTİK, PLASTİK VE İLAÇ	5	5	6	6	6
5	1.013.153	05- DOKUMA, HAZIR GİYİM VE DERİ	18	18	18	18	18
6	279.401	06 AĞAÇ VE KAĞIT	8	8	8	8	7
7	204.417	07-İLETİŞİM	7	7	7	7	8
8	90.293	08 - BASIN YAYIN VE GAZETECİLİK	6	6	6	6	6
9	344.880	09- BANKA, FİNANS VE SİGORTA	7	7	7	7	8
10	4.375.904	10- TİCARET, BÜRO, EĞTİM VE GÜZEL SANATLAR	29	29	29	29	31
11	197.961	11 - ÇİMENTO, TOPRAK VE CAM	7	7	7	7	7
12	1.918.111	12- METAL	9	10	10	10	11
13	1.711.852	13 - İNŞAAT	12	12	12	12	12
14	265.734	14 - ENERJİ	7	7	8	8	9
15	1.043.139	15- TAŞIMACILIK	15	13	13	13	14
16	241.958	16 - GEMİ YAPIMI VE DENİZ TAŞIMACILIĞI, ARDIYE VE ANTREPOCULUK	6	6	6	6	6
17	794.898	17 - SAĞLIK VE SOSYAL HİZMETLER	18	18	18	17	19
18	1.220.527	18 - KONAKLAMA VE EĞLENCE	18	17	18	18	19
19	257.229	19 - SAVUNMA VE GÜVENLİK	18	18	20	20	20
20	995.060	20 - GENEL İŞLER	21	21	20	20	21
	16.699.084	TOPLAM	232	231	235	235	245

Hizmet-İş Sendikası 276 bin 337 üye ile en fazla üyeye sahip sendika konumuna geçti.

Grafik 3'de görüldüğü gibi, Hak-İş Konfederasyonuna bağlı Hizmet-İş Sendikası en çok üyeye sahip sendika konumuna geldi. Bu değişiklikte bir yandan Hizmet-İş'in üye artışı diğer yandan neredeyse aynı oranda Türk Metal Sendikasının üye kaybı yaşaması iki sendikanın sıralamada yer değiştirmesine neden olmuş görünüyor. En çok üyeye sahip ilk yedi sendikanın üçünün 20 No'lu Genel İşler İşkolunda yer aldığına altını çizmek gerek. Bu üç sendikanın genel üye kompozisyonunu belediye işçileri oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile sendikal hak ve güvenceye görece daha fazla sahip olan işçilerin çalıştığı işyerleri. Diğer yandan ilk on sendika içerisinde 10 No'lu işkolunda faaliyetini sürdüren üç sendikanın bulunması da dikkat çekicidir. Bu üç sendikanın da üye yapılarının kamuya dayandığını belirtmekte fayda var. Kısaca, en fazla üyeye sahip ilk on sendikanın üye çoğunluğunun kamu kaynaklı olduğunu dikkate aldığımızda da, sendikal örgütlenme yoğunluğunun kamu tabanlı olduğu gerçeği ile karşılaşırız.

GRAFİK 3 - EN FAZLA ÜYEYE SAHİP SENDİKALAR (2026-OCAK)

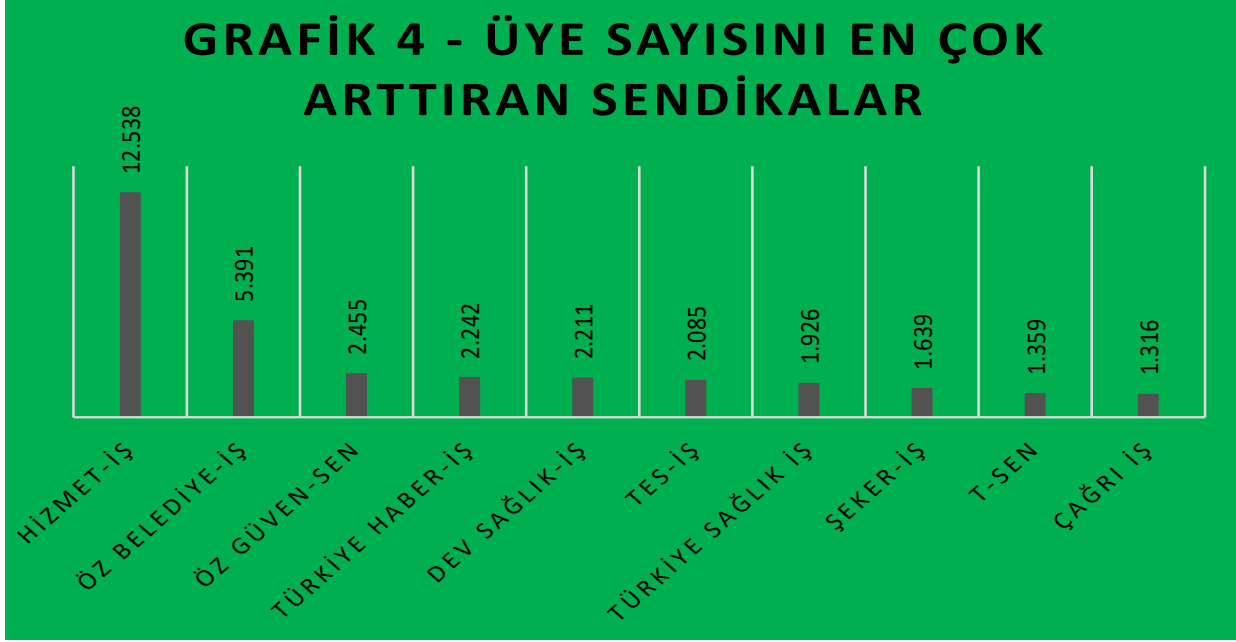
Bir önceki döneme göre aslında en çok üyeye sahip sendika sıralamasında Türk-İş'e bağlı ve aynı işkolunda yer alan Tez-Koop-İş ile Koop-İş sendikalarının yer değiştirdiği görülüyor. Bu değişiklikte de bir önceki dönem Tez-Koop-İş Sendikasının örgütlü işyeri olan Gençlik ve Spor Bakanlığı ile bağlı işyerlerinin kamu bürokratlarının baskı ve desteği başta olmak üzere, sendikal hak ve özgürlükleri hiçe sayan uygulamalarla Koop-İş Sendikasına geçirilmesinin büyük etkisi olduğu açıktır.

Fırtınalı siyasi iklim belediyelerde sendikalı işçi göçüne neden oluyor: Siyaset destekli üye sayısını en fazla arttıran sendika Hak-İş Konfederasyonuna bağlı Hizmet-İş Sendikası olsa da, asıl çarpıcı büyümeyi Öz Belediye-İş gerçekleştirmiştir!

Grafik 4'de üye sayısını en çok arttıran sendikalar verilmiştir. Buna göre her ne kadar toplam sendikalı sayısında bir düşüş yaşanmış olsa da sınırlı da olsa bazı sendikalar üye sayılarını arttır-

miştir. Üye sayısını en çok arttıran sendikanın Hak-İş Konfederasyonuna bağlı 20 No'lu Genel işler işkolunda yer alan Hizmet-İş Sendikası olduğunu görüyoruz. Sendika siyaset ilişkisinin yine açık bir örneğine belediyelerde tanık olduk. Bildiğiniz gibi muhalefet partilerine ait birçok belediye başkanı çeşitli nedenlerle ya tutuklandı ya da AKP'ye geçmesi sağlandı. AKP'ye geçen belediyelerde siyasi yönlendirmeli sendika göçü de şaşırtmadı. Örneğin Gaziantep Şehitkamil ilçe belediye başkanının CHP'den AKP'ye geçmesi neticesinde yaklaşık 2 bin 400 belediye işçisi de DİSK/Genel-İş'ten, Hak-İş/Hizmet-İş'e geçirildi. Buna benzer geçişlerin daha fazla olduğunu düşünüyoruz.

GRAFİK 4 - ÜYE SAYISINI EN ÇOK ARTTIRAN SENDİKALAR

Çarpıcı bir artış ise yine aynı işkolunda yer alan ancak "Bağımsız" olarak faaliyetini sürdüren Öz Belediye-İş ikinci sırada yer almış ve bu artışla aynı zamanda yüzde 1'lik işkolu barajını da aşmıştır. Geçen dönem de Öz-Belediye-İş Sendikasının üye artışına dikkat çekmiştik. 2024 Temmuz istatistiklerinde 27 olan üye sayısını bir yılda 5441 kişiye çıkarmıştı. Özellikle Şanlıurfa Belediyesinde örgütlü olduğu ve Belediye içerisinde TİS imzaladığı Sendikanın web sitesinde yer alan haberlerden anlaşılmaktadır. Haber tarihindeki çarpıcı detay ise sözleşmenin yapıldığı tarihte geçerli olan sendika istatistiklerinde sendikanın TİS imzalamak için gerekli olan yüzde 1'lik işkolu barajını henüz geçememiş olmasıdır.

Bir önceki dönem en çok üyeye sahip Türk Metal Sendikası, bu dönem en çok üye kaybı yaşayan sendika olarak karşımıza çıkıyor

Büyük sendikaların üye kaybı da sayısal olarak büyük görünüyor. Bu kayıp üye sayısına oranla düşük görünse de dikkat çekici olduğunu belirtmek gerek. Grafik 5'te de görüldüğü gibi Türk Metal sendikası yaklaşık 13 bin üye kaybetmiştir. Bu sayı her biri 13 bin üye sayısından az üyeye sahip olan 210 sendikanın üye sayısından daha fazla. Benzer şekilde Türkiye'nin en çok üyeye sahip üçüncü sendikası olan Öz Sağlık-İş de 9 binin üzerinde üye kaybı yaşamıştır. Üye kayıplarına daha önce belirmiş olduğumuz gibi emeklilik kararının etkisi olduğu kadar, işten atılmalar ve mevsimlik istihdama dayalı turizm, inşaat vb. sektörlerdeki daralmanın da etkisi olasıdır. Tez-Koop-İş örneğinde daha önce ifade edildiği gibi sendikal rekabet adı altında siyasi-ideolojik sendikalı işçi göçü (siyasi iktidar açısından düşünüldüğünde simbiyotik sendikal ilişkiler) de sendikaların üye kaybı yaşamasına neden olmuştur.

Daha önceki kısımda ifade etmiş olduğumuz gibi siyasetin doğrudan müdahalesi belediyelerde sendika göçüne neden oluyor. Genel-İş sendikasının üye kaybı burada da görülüyor. Ayrıca belediyelerde görevli güvenlik görevlilerinin işkollarının değiştirilmesinin de belediyelerdeki üye kayıplarının yaşanmasına neden olduğunu hatırlatalım.

Sendika özgürlüğünün önündeki en büyük engel yüzde 1 işkolu barajı her dönem birçok sendikayı yutmaya devam ediyor: sadece 63 sendika geçti

Toplu İş sözleşmesi yetki belgesi alabilmenin önündeki en büyük engellerin başında, işkolu düzeyinde aşılması gereken yüzde 1'lik işkolu barajı geliyor. İki dönem önce işkolu barajını 67 sendika aşmışken; bir önceki dönem bu sayı 65'e, bu dönem de 63'e düşmüştür. Görüldüğü gibi işkolu barajı her dönem birçok sendikayı yutmaya devam ediyor.

Bu dönem "Bağımsız" olarak 20 No'lu Genel işler işkolunda faaliyet gösteren Öz Belediye-İş Sendikası yüzde 1'lik işkolu barajını aşmış ve toplu iş sözleşme süreci yürütebilme ehliyetine kavuşmuştur. Buna karşın, bir önceki dönem işkolu barajını geçmiş olan 1 No'lu Avcılık ve balıkçılık işkolunda faaliyet gösteren Türk-İş'e bağlı T. Orman-İş, 19 No'lu Savunma ve güvenlik işkolunda faaliyet gösteren DİSK'e bağlı Güvenlik-Sen ile "Bağımsız" olarak 7 No'lu İletişim işkolunda faaliyet gösteren PTT-Sen bu dönem yüzde 1'lik işkolu barajının altında kalmışlardır.

Barajı aşan 63 sendikanın 31'i Türk-İş, 17'si Hak-İş, 9'u DİSK, 1'i Ülkem-İş Konfederasyonuna bağlıyken, 5'i de Bağımsız olarak faaliyet yürütmektedir. Diğer bir ifade ile faaliyetini sürdüren 245 sendikanın 182'si yüzde 1'lik ülke işkolu barajının altında kalmıştır. Dolayısıyla bu sendikalara üye 71 bin 270 işçi, her hangi bir sendikaya üye olmasına karşın toplu iş sözleşmesi düzeninin dışında bırakılmıştır.

Tablo 3'de barajı geçen sendikalar işkolu ve bağlı oldukları konfederasyonlar düzeyinde listelenmiştir. İşkolu barajını geçen en çok sendikaya sahip işkollarının 5'er sendika ile 19 No'lu Savunma ve güvenlik işkolu ile 15 No'lu Taşımacılık işkolunun olduğu görülüyor. Buna karşın 13 No'lu İnşaat ve 18 No'lu Konaklama ve eğlence işkolunda ise sadece 1'er sendika işkolu barajını geçebilmiştir.

Diğer yandan işkolunda kurulu bulunan sendika sayısına göre en çok temsil gücüne sahip işkolu ise 8 No'lu Basın yayın ve gazetecilik işkoludur. Bu iş kolunda faaliyette bulunan 6 sendikanın 4'ü yüzde 1'lik işkolunu geçmiş durumdadır.

4 milyon 375 bin 904 işçi ile en fazla işçiyi temsil eden 10 No'lu Ticaret, büro, eğitim ve güzel sanatlar işkolunda 31 sendika faaliyette olmasına karşın sadece 3 sendika yüzde 1'lik işkolu barajını aşabilmiştir. Bunların da toplam temsiliyet oranı yaklaşık yüze 6,7'dir. Daha önceki istatistiklerde olduğu gibi bu dönem de 12 sendikanın faaliyet yürüttüğü 13 No'lu İnşaat işkolunda sadece Yol-İş Sendikası (Yüzde 2,705) ve 19 sendikanın faaliyet yürüttüğü 18 No'lu Konaklama ve eğlence işkolunda ise sadece TOLEYİS Sendikası (yüzde 3,645) ilgili işkollarında işkolu barajını geçebilmişlerdir.

Tablo 3- 2026 - İşkolu barajını geçen sendikaların dağılımı

	Ocak 2026 İşkolunda çalışan işçi sayısı	İşkolu ve Sendikalar	2026 OCAK Yüzdelik oranı	İşkolunda temsiliyet oranları		Ocak 2026 İşkolunda çalışan işçi sayısı	İşkolu ve Sendikalar	2026 OCAK Yüzdelik oranı	İşkolunda temsiliyet oranları
	173.786	01 Avcılık ve Balık- çılık				197.961	11 - ÇİMENTO, TOPRAK VE CAM		
1	HAK-İŞ	Öz Orman-İş	14,961	21,993	34	TÜRK-İŞ	T.ÇİMSE-İŞ	13,287	19,522
2	TÜRK-İŞ	Tarım-İş	5,902		35	TÜRK-İŞ	KRİSTAL-İŞ	3,792	
3	DİSK	BTO-SEN (BİR TAR. ORM.İŞ)	1,130		36	HAK-İŞ	ÖZ TOPRAK-İŞ	2,443	
	771.764	02 GIDA SANAYİİ				1.918.111	12- METAL		
4	TÜRK-İŞ	TEK-GIDA-İŞ	5,639	12,489	37	TÜRK-İŞ	TÜRK-METAL	14,159	18,275
5	HAK-İŞ	ÖZ GIDA-İŞ	4,849		38	HAK-İŞ	ÖZÇELİK-İŞ	2,373	
6	TÜRK-İŞ	ŞEKER-İŞ	2,001		39	DİSK	BİRLEŞİK METAL- İŞ	1,743	
	196.470	03 MADENCİLİK VE TAŞ OCAKLARI				1.711.852	13 - İNŞAAT		
7	TÜRK-İŞ	TÜRK MADEN-İŞ	13,734	20,688	40	TÜRK-İŞ	YOL-İŞ	2,705	2,705
8	TÜRK-İŞ	GENEL MADEN-İŞ	4,601			265.734	14 - ENERJİ		
9	DİSK	DEV MADEN-SEN	1,178		41	TÜRK-İŞ	TES-İŞ	25,338	32,843
10	HAK-İŞ	ÖZ MADEN-İŞ	1,175		42	HAK-İŞ	ENERJİ İŞ	6,046	
	602.547	04 PETROL KİMYA, LASTİK, PLASTİK VE İLAÇ			43	DİSK	DİSK ENERJİ SEN	1,459	
11	TÜRK-İŞ	PETROL-İŞ	7,138	9,784		1.043.139	15- TAŞIMACILIK		
12	DİSK	LASTİK-İŞ	2,646		44	TÜRK-İŞ	DEMİRYOL-İŞ	2,860	9,425
	1.013.153	05- DOKUMA, HA- ZIR GIYIM VE DERİ			45	TÜRK-İŞ	HAVA-İŞ	2,511	
13	TÜRK-İŞ	TEKSİF	3,789	7,921	46	TÜRK-İŞ	TÜMTİS	1,471	
14	HAK-İŞ	ÖZ İPLİK-İŞ	3,111		47	HAK-İŞ	ÖZ TAŞIMA İŞ SEN	1,390	
15	DİSK	TEKSTİL	1,021		48	DİSK	NAKLİYAT-İŞ	1,193	
	279.401	06 AĞAÇ VE KAĞIT				241.958	16 - GEMİ YAPIMI VE DENİZ TAŞIMA- CILIĞI, ARDIYE VE ANTREPOCULUK		

16	HAK-IŞ	ÖZ AĞAÇ-IŞ	3,775	7,527	49	TÜRK-IŞ	TÜRK-DENİZ-IŞ	2,858	8,004
17	TÜRK-IŞ	SELÜLOZ-IŞ	1,911		50	TÜRK-IŞ	TÜRKİYE DOK- GEMİ-IŞ	2,851	
18	TÜRK-IŞ	AĞAÇ-IŞ	1,841		51	HAK-IŞ	LİMAN-IŞ	2,295	
204.417 07-İLETİŞİM				10,095	794.898 17 - SAĞLIK VE SOSYAL HİZMET- LER				
19	TÜRK-IŞ	TÜRKİYE HABER-IŞ	6,120		52	HAK-IŞ	ÖZ-SAĞLIK-IŞ	27,076	32,031
20	HAK-IŞ	ÖZ İLETİŞİM İŞ	1,440		53	TÜRK-IŞ	TÜRKİYE SAĞLIK İŞ	4,955	
21	Bağımsız	POSTA-IŞ	1,425		1.220.527 18 - KONAKLAMA VE EĞLENCE				
22	ÜLKEM-IŞ	ÖZ HABER İŞ	1,110		54	TÜRK-IŞ	TOLEYİS	3,645	3,645
90.293 08 - BASIN YAYIN VE GAZETECİLİK				13,725	257.229 19 - SAVUNMA VE GÜVENLİK				
23	HAK-IŞ	MEDYA-IŞ	8,103		55	HAK-IŞ	ÖZ GÜVEN-SEN	10,098	29,783
24	TÜRK-IŞ	BASIN-IŞ	2,677		56	TÜRK-IŞ	GÜVENLİK-IŞ	8,753	
25	TÜRK-IŞ	TGS	1,930		57	TÜRK-IŞ	TÜRK-HARB-IŞ	7,926	
26	DİSK	DİSK BASIN-IŞ	1,015		58	Bağımsız	KOR-SAV	1,913	
344.880 09- BANKA, Fİ- NANS VE SİGORTA				59	Bağımsız	GÜVENLİK-KORU- MA İŞ	1,093		
27	HAK-IŞ	ÖZ FİNANS-IŞ	14,075	30,862	995.060 20 - GENEL İŞLER				
28	TÜRK-IŞ	BASİSEN	10,515		60	HAK-IŞ	HİZMET-IŞ	27,790	56,198
29	TÜRK-IŞ	BASS	5,179		61	DİSK	GENEL-IŞ	15,655	
30	Bağımsız	BANKSİS	1,093		62	TÜRK-IŞ	BELEDİYE-IŞ	11,665	
4.375.904 10- TİCARET, BÜRO, EĞTİM VE GÜZEL SANATLAR					63	Bağımsız	ÖZ BELEDİYE-IŞ	1,088	
31	TÜRK-IŞ	KOOP-IŞ	2,816	6,686					
32	TÜRK-IŞ	TEZ-KOOP-IŞ	2,680						
33	HAK-IŞ	ÖZ BÜRO-IŞ	1,190						

Kamu sektöründe sendikalaşma, sendikal örgütlenme düzeyinin özünü oluşturuyor

İşkolunda barajı geçen sendikaların oranları aynı zamanda bize o işkolunun temsiliyet oranı hakkında da bilgi verir. Ancak bu oranın tümünün toplu iş sözleşmesi kapsamını yansıtmadığını daha önceki kısımda “aktif-pasif üyelik” tartışmalarında ifade etmiştik. İstatistiklere göre 20 No’lu Genel işler işkolunda sendikalaşmanın ve bir o kadar da toplu iş sözleşmesi kapsamının yoğun olduğu görülüyor. Bu iş kolunda barajı geçen sendikaların üyelik oranı yüzde 56,198. Bu düzeyde bir sendikalaşma oranının varlığının temelinde belediyelerdeki örgütlenmenin ağırlıkta ve bir bakıma sendikal güvencenin daha yüksek olduğu işyeri olduğunun altını çizmek gerek. Bu tür işyerlerindeki sendikalaşmanın emek-sermaye çatışması üzerinden değil, daha çok siyasi-ideolojik pratikler temelinde şekillendiğini yeniden belirtelim. Sadece bu iş kolunda değil, kamu işçilerinin yoğunlukta olduğu işkollarında da benzer bir örgütlenme pratiğinin olduğunu belirtelim. İstatistiklerden sendikalaşmanın özellikle barajı geçen sendikalar bakımından yüksek olduğu işkollarında kamu ve kamu niteliğindeki işyerlerinde istihdamın ve örgütlenmenin yüksek olduğunu açıkça ifade edebiliriz. Örneğin 17 No’lu Sağlık işkolu (yüzde 32,031), 14 No’lu Enerji işkolu (yüzde 32,843), 19 No’lu Savunma ve güvenlik işkolu (yüzde 29,783) bu savımızı destekler niteliktedir.

Diğer yandan özel sektörün yoğunlukta olduğu işkollarında ise bunun tersi bir görüntü ile karşılaşıyoruz. En belirgin örneği en çok işçiyi barındıran 10 No'lu Ticaret, büro, eğitim ve güzel sanatlar işkoludur. Yalnızca barajı geçen sendikaları hesaba kattığımızda sendikalaşma oranı yüzde 6,686 gibi düşük bir oranda kalmıştır.

Türkiye'deki sendikalaşmanın kamu ağırlıklı olduğunu daha önce de ifade etmiştik. Bundaki temel faktörün kamudaki iş güvencesinin daha yüksek olması diğer bir ifade ile sendikal hak ve özgürlüklerin kullanımı bakımından daha korunaklı işyerleri olmasıdır. Özel sektörde işçi işveren arasındaki hak ve menfaat çatışmasının daha yüksek olması, sendikalı işçinin emeğin sömürü oranının düşürücü etkisi, dolayısıyla işverene maliyet yükleyen etkisi, özel sektör işverenin sendika karşıtlığını körüklemektedir. Dolayısıyla sermaye de daha fazla kar etmek adına sendikaları işyerine sokmamak için yasal ve yasal olmayan tüm yollara başvurabilmektedir. Bu da özel sektörde sendikalaşmanın çatışmacı bir yöntemle yapılmasını zorunlu kılıyor. Diğer yandan mevcut yasal düzenlemelerin işçiden değil, işverenden yana olması da sendikalaşmanın önündeki en önemli faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkıyor.

Tabuta son birkaç çivi...

Sonuç olarak derinleşen ekonomik kriz ve yoksulluk emekçi kitleleri daha çok mücadele alanına zorlarken, sendikaların bu alanın içerisine çok dahil edil(e)mediğini görüyoruz. Sermaye sınıfının baskısı, bu baskıyı güvence altına alan mevzuat bir yana diğer yandan hak ihlallerine dair cezasızlık, işçilerin sendikalarda mücadele etme iradelerini engelliyor. Sendikaların işçilere ulaşma ve sendikaya üye yapabilme kapasitelerinin ne düzeyde olduğunu bilmediğimizden bunun etkisi konusunda ezbere konuşmak da istemiyoruz. Daha önce de ifade edildiği gibi, Türkiye'deki mevcut sendikal kompozisyonun ağırlığı kamudan yana. Kamu işyerlerindeki siyasi-ideolojik pratikler kamu bürokratlarını sendikal rekabete dahil ederken güdümlü makbul sendikaların üye sayılarını arttırırken, diğer sendikaların ise üye kaybetmesine yol açan sendikal hak ve özgürlüklerin ihlaline dayanan pratiklere dönüşmüş durumda. Kısaca Türkiye'de sendikal hareketi neresinden tutarsanız elinizde kalır halde. Tabuta son birkaç çivi kalmış durumda; eğer ölmediğini hatırlamazsa!

Çalışma Ortamı'nın Dergisi'nin GENÇ KALEMLER köşesinde önümüzdeki sayılarda da dergimizde genç kalemlere yer ayırmaya devam edeceğiz.

Yazılarınızı
bilgi@fisek.org.tr
adresine bekliyoruz.

Çocuk İşçilik: 2024 Küresel Tahminleri, Eğilimler ve Geleceğe Dönük Yol Haritası

Bu, ILO ve UNICEF'in, çocuk işçilik hakkında, 2025 yılı Haziran ayında ortaklaşa yayınladıkları bir raporun⁽¹⁾ başlığı. Rapor'da çocuk işçiliğin küresel ölçekteki toplam sayısına yer verilerek bu sayının bölgelere, sektörler, çocukların çalıştığı işlerin tehlike derecesine, çocukların yaşlarına ve cinsiyetlerine göre dağılımı inceden inceye ortaya konuluyor. Buna göre, küresel ölçekte, 5-17 yaş arasında 59 milyonu kız ve 78 milyonu erkek olmak üzere 138 milyon çocuk işçi bulunuyor. Bunun % 21,5'i Sahra-altı Afrika olarak adlandırılan bölgede, % 8,3'ü Kuzey Afrika ve Batı Asya'da, % 5,5'i Latin Amerika ve Karayipler'de, % 3,4'ü Orta ve Güney Asya'da, % 3,1'i de Doğu ve Güneydoğu Asya'dadır. Sektörlere göre dağılıma bakıldığında çocuk işçilerin % 61'i tarımda, % 27'si hizmetlerde ve % 13'ü de sanayi sektöründedir. Her 10 çocuktan 4'ü tehlikeli koşullarda çalışmaktadır.

Bu raporu bahse konu etmemizin nedeni, rapordaki bu nicel verileri yinelemek değil, uluslararası kuruluşların çocuk işçilik konusundaki yaklaşımına, daha doğrusu bu konuda herhangi bir yaklaşıma sahip olmadıklarına dikkat çekmektir.

Rapor, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri bağlamında, küresel ölçekte çocuk işçiliğin 2025 yılına kadar sonlandırılması

(1) Rapor İngilizce ve tam künyesi şu şekilde: *International Labour Organization and United Nations Children's Fund, Child Labour: Global estimates 2024, trends and the road forward, ILO and UNICEF, Geneva and New York, 2025.*

hedefinin gerçekleşmeyeceğini öngörmüştü ve 2025 yılı bu öngörüğü doğrulayarak geride kaldı. Rapor, çocuk işçiliğin nedenlerine ilişkin herhangi bir yaklaşım ortaya koymadığı gibi, nasıl sona erdirileceğine ilişkin de herhangi bir yol/yöntem önermiyor. Bunun yerine geleceğe ilişkin totolojik ve bütünüyle ciddiyetten uzak birtakım öngörülerde bulunuyor. Bu öngörü 2000 yılından bugüne kadar çocuk işçi sayısında görülen 100 milyonluk

azalış esas alınarak yapılıyor. Bu veri temelinde çocuk işçiliğin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesinin hedeflendiği 2030 yılında sonlandırılması için son dört yıla göre 11 kat daha fazla hızlı olunması gerektiği belirtiliyor. Çocuk işçiliğin 2030 yılı yerine 2045 yılında sonlandırılması için ise 7 kat daha fazla hızlı olunması gerektiği söyleniyor. Mevcut hızda devam edildiği takdirde çocuk işçiliğin en erken 2060 yılında sonlanacağı tahmin ediliyor.

Bu hesaplardan hareketle şöyle söyleniyor: "Mesaj çok açık: Çocuk işçiliğin ortadan kaldırılmasını mümkün kılacak tek şey, eylemlerin hızının ve kapsamının büyük ölçüde artırılmasıdır." Buna karşın, ne çocuk işçiliği sona erdirecek eylemlerin neler olduğuna ne de bunların hızının ve kapsamının artırılması ile tam olarak neyin kastedildiğine ilişkin herhangi bir çerçeve çiziliyor. Bu ciddiyetsizlik, çocuk işçilikle mücadelenin başta ILO olmak üzere büyük ölçüde uluslararası kuruluşlar referans alınarak yapılıyor olmasının kendisini bir sorun haline getirmektedir.

MESEM Gerçeği: Mesleki Eğitim mi, Çocuk İşçiliği mi?

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası tarafından 31 Ocak 2026 tarihinde Ankara'da "MESEM Gerçeği: Mesleki Eğitim mi, Çocuk İşçiliği mi?" başlıklı bir çalıştay düzenlendi. Çalıştayda akademisyenler, hukukçular, gazeteciler, sendikacılar, meslek odaları ve sivil toplum örgütü mensupları söz söylediler.

Farklı çevreleri temsilen söz söyleyen konuşmacılar, öncelikle etkinliğin ana başlığında da ima edildiği gibi, MESEM'lerin bünyesinde mesleki eğitim adı altında çocukların işçi olarak ça-

lıştırıldığı konusunda hemfikir olduklarını ortaya koydular. Meselenin derinliğinde ve detaylarında ise şu noktaları ön plana çıkardılar:

- * Mesleki eğitim adı altında çocukların işçi olarak çalıştırılması uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. Mesleki eğitim adı altında çocuk işçilik kamu kaynakları kullanılarak devlet eliyle teşvik edilmektedir.
- * Bu yanlış ya da bilinçsiz bir yönetim sorunu olmayıp, tam tersine, siyasal iktidar ve sermaye çevrelerinin bilinçli politikalarının sonucudur.
- * Çocuklar yalnızca işçi olarak değil, aynı zamanda geçici, güvencesiz ve ucuz bir işgücü kaynağı olarak kullanılmaktadır.
- * MESEM'lerde çalışan çocuklar hem bugün hem de ileriki yıllarda ciddi sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. İşyerlerindeki kimyasal maruziyetler çocuk sağlığı açısından büyük riskler yarattığı gibi, çocukların çalışması beslenme yetersizliği, hormonal dengesizlikler, anemi, kemik deformiteleri ve işitme kaybı gibi sağlık sorunları yaratmaktadır.
- * Çocuk işçiliği sınıfsal bir sorundur. MESEM'ler bünyesinde çalıştırılan çocuklar yoksul emekçi sınıfların çocuklarıdır. Bu haliyle MESEM eğitimde sınıfsal ayrımcılığın açık bir görünümüdür.
- * Bu çocuklar şiddete ve cinsel istismara da uğramakta, kız çocuklar bu gibi sorunlarla görece daha fazla karşı karşıya kalmaktadır.
- * Sorunun çözümü bağlamında örgütlü mücadeleye gerekli ve zorunludur.

MESEM ÇALIŞTAY PROGRAMI

MESLEKİ EĞİTİM Mİ, ÇOCUK İŞÇİLİĞİ Mİ?

31 OCAK 2026

KAYIT

09:30 – 10:00

AÇILIŞ KONUŞMASI

10:00 – 10:15

KEMAL IRMAK-EĞİTİM SEN GENEL BAŞKANI

I. OTURUM: MESEM'LERİN SİYASAL VE EKONOMİK ARKA PLANI: EĞİTİMDEN UCUZ İŞGÜCÜNE

10:15 – 11:15

- TÜRKİYE'DE ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE MESEM
DR. NAIL DERTLİ
- MESEM'E GİDEN YOL: ÇOCUK YOKSULLUĞU VE RIZANIN İNŞASI
PROF. DR. SONGÜL SALLAN GÜL-SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
- EMEK REJİMİ OLARAK MESEM: İŞÇİ Mİ, ÖĞRENCİ Mİ?
PROF. DR. SEBİHA KABLAY-ORDU ÜNİVERSİTESİ

☕ 11.15 - 11.30 | KAHVE ARASI

II. OTURUM: TANIKLIKLARLA MESEM: İŞLETMELERDE ÇOCUK EMEĞİ VE GÜNDELİK SÖMÜRÜ

11:30 – 12:30

- ÇOCUK EMEĞİ VE HAK İHLALLERİ
EZGİ ORAK-FİSA ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ
- EĞİTİMDEN KOPUŞ VE OKULUN TASFİYESİ
PROF. DR. KASIM KARATAŞ-HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ÇOCUK HAKLARI UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ; AYRIMCILIKLA MÜCADELE VE EŞİTLİK DERNEĞİ
- MESEM PRATİĞİ VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ
DOÇ. DR. EMİRALİ KARADOĞAN-FİŞEK ENSTİTÜSÜ
- TANIKLIKLAR VE ARAŞTIRMALAR ÜZERİNDEN MESEM: MESEM'DE YAŞAMINI YİTİREN ÇOCUKLAR VE YARGI SÜREÇLERİ
FİLİZ GAZİ-GAZETECİ

🍽️ 12.30 - 13.30 | ÖĞLE ARASI

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ LİTAY KONUK EVİ TOPLANTI SALONU

MESEM ÇALIŞTAY PROGRAMI

MESLEKİ EĞİTİM Mİ, ÇOCUK İŞÇİLİĞİ Mİ?

31 OCAK 2026

III. OTURUM: MESEM'LERDE ÇOCUK HAKLARI İHLALLERİ: SAĞLIK, HUKUK VE GÜVENLİK PERSPEKTİFİ 13.30 – 14.45

- MESEM'LERDE ÇOCUK SAĞLIĞININ SİSTEMATİK OLARAK TEHLİKEYE ATILMASI
DOÇ. DR. AYŞE GÜLTEKİNGİL-TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ
- MESEM UYGULAMASIYLA ZORUNLU EĞİTİMİN ASKIYA ALINMASI VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN
HUKUKİ MEŞRULAŞTIRILMASI
CEMİLE DİDEM KARABOĞA-ANKARA BAROSU ÇHM BAŞKANI
- ÇOCUK EMEĞİ SÖMÜRÜSÜ VE İŞ HUKUKU
DR. MURAT ÖZVERİ-ÇALIŞMA VE TOPLUM DERGİSİ GENEL YAYIN YÖNETMENİ
- MESLEKİ EĞİTİMİN POLİTİK FORMASYONU VE İŞ CİNAYETLERİ
KANSU YILDIRIM-İSİG MECLİSİ

☕ 14.45 - 15.00 | KAHVE ARASI

IV. OTURUM MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM TARTIŞMASI: ÇOCUK EMEĞİNE KARŞI NEREDE DURUYORUZ? 15.00 – 16.00

- İNSAN NEDİR, EĞİTİM NEDİR? MESLEKİ EĞİTİM Mİ TEKNİK SANAT EĞİTİMİ Mİ?
PROF. DR. ADNAN GÜMÜŞ -ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
- EĞİTİM SEN PERSPEKTİFİ İŞİĞİNDA MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM DENEYİMLERİ
NEDRET GÜZELORDU, AHMET YENGİNOL

FORUM VE KAPANIŞ

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ LİTAY KONUK EVİ TOPLANTI SALONU

GÜNDEM

Ses kaydında istismarın itirafına rağmen cinsel istismar sanığı öğretmene beraat

7 Ekim 2025 15:22

11 Ekim Dünya Kız Çocukları Günü: Çocukluk yok, istismar çok

Dünya Kız Çocukları Günü'nde Türkiye'de kız çocukları birçok haktan mahrum. Eğitimden kopuş ve cinsel istismar artıyor. Geçen yıl ise en 9 bin 354 kız çocuğu zorla evlendirildi

16 yaşındaki işçi Ruhi Can Çıracı iş cinayetinde hayatını kaybetti

Aksaray'da mobilya atölyesinde çalışan 16 yaşındaki Ruhi Can Çıracı, üzerine kereste düşmesi sonucu yaşamını yitirdi.

evrensel

DHA

16 yaşındaki çocuk işçi gece fabrikada tenekedeki ateşle ısınmaya çalışırken yanarak yaşamını yitirdi

21 Ekim 2025 15:43

Tekirdağ'da bir tuğla fabrikasında çalışan 16 yaşındaki çocuk işçi Mustafa Eti, gece saatlerinde ısınmak için boş bir teneke içinde yaktığı ateşi harlamak için iner döktüğü sırada ani bir patlama yaşandı. Çocuk işçi 10 gün süren yaşam mücadelesini kaybetti

sendika.org

Okul değil amele pazarı

Saray rejimi, mesleki eğitim adı altında okulları sermaye için birer amele pazarına dönüştürmekte kararlı. 2026'da müfredat, program hatta ders seçimlerinde bile söz hakkı patronlarda olacak.

evrensel

Fotoğraf: DHA

MESEM'li okul günü sanayide çalıştırıldı

Patronlar, haftanın tek okul gününde MESEM'li öğrencileri işe çağırarak çalıştırdı. Okul yönetimi yaşananlara 'normal' derken, MESEM'li çocuklar tepkili: "MESEM'de eğitimin adı var, kendisi yok."

evrensel

Fotoğraf: DHA

Çocuklara kölelik MEB kitabında

İlkokulda okutulan
'İnsan Hakları,
Vatandaşlık ve
Demokrasi' kitabında
çocuklara hak olarak
'çalışma hakkı' sunuldu.
OVP ve MESEM ile çocuk
işçiliğinin
yaygınlaştırılması planı
ders kitabına girdi.

Fotoğraf: MEB

2025: Sınıfta açlık, okuldan kopuş, MESEM'lerde ölüm...

Geçtiğimiz yıl yarım
milyonu aşkın çocuk
devlet eliyle okuldan
koparılıp MESEM'lerle
sanayiye sürüldü. Art
arda yaşanan iş
cinayetlerinde can veren
çocuk sayısı 17 oldu.

Çizim: Evrensel

Patronlar çocuk işçiliği için teşvik istedi

MEB'in düzenlediği "mesleki eğitim" zirvesinde patronlar, çocuk ve gençlerin erken yaşta ucuz işgücü olarak çalıştırılması için askerlik muafiyeti, vergi istisnası ve teşvikler istedi.

evrensel

Fotoğraf: DHA

MESEM'de denetim yok, baskı ve kaza çok: Denetimsizler gelince beni çatı katına saklıyorlar

Ankara'nın Sincan ve Keçiören ilçelerinde yaşayan, çeşitli sanayi sitelerinde çalışan çocukların, Evrensel'e yazdıkları mektuplarda anlattıkları, Türkiye'de emek rejiminin sınıfsal karakterini tüm açıklığıyla ortaya koyuyor.

evrensel

Fotoğraf: Evrensel

Çalıştırılırken ölen 91. çocuk: Zahra Hosseini

Afganistanlı 17 yaşındaki Zahra Hosseini, çalıştırıldığı fabrikada eşarbını makineye kaptırarak yaşamını yitirdi.

BİA Haber Merkezi

obianet
BAĞIMSIZ İLETİŞİM AĞI

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Bir Binanın Damından Kesilen Beton Bloğun İndirilmesi

Mustafa TAŞYÜREK (*)

mtasyurek@gmail.com

Durum: Yüksek tavanlı 5 katlı bir binanın damından kesilen beton blok bir mobil vinç yardımıyla indirilmektedir.

Beton bloğun indirilmesine yardım eden işçinin karşılaşılabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz?

Neler Olabilir?

Neler Olabilir?

- İşçi olası bir sarsıntı (deprem vb.), denge kaybı nedeniyle damdan düşerek hatta hayatını kaybedebilir.
- Mobil vincin bomu kırılarak işçinin üzerine düşebilir.
- İşçi damda kesilen yerdeki boşluktan bir alt kata düşebilir.
- Vinçten kopabilecek bir parça (cıvata, somun vb.) işçinin kafasına düşebilir.
- Vincin çelik halatı, kancası ya da yükü kaldıran polyester sapan kopabilir. Beton blok işçiye çarparak yaralanmasına neden olabilir.

> Yanıtı 22. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

İÇİNDEKİLER

• SOSYAL POLİTİKA Hedef: Çocuklar Çiçektir... Ya Çıraklar 2 A.Gürhan FİŞEK	
• ÇOCUK EMEĞİ Sosyal Güvenlik Kurumu'nun İş Sağlığı ve Güvenliği Verileri Çocuk İşçiler Hakkında Ne Söylüyor? 6 Taner AKPINAR - Nail DERTLİ	
• İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ İş Kazası mı? İş Cinayeti mi? Ya da 9 Mustafa TAŞYÜREK	
• ATIK YÖNETİMİ Plastik Atıklar, Güvencesiz Emek ve Yeni Kalkınma Masalı 23 Ebru BAŞGÜL	
• RÖPORTAJ TTB İşçi Sağlığı ve İşyeri Hekimliği Kolu Genel Sekreteri Mahmut Celal Mestçioğlu ile Söyleşi 30	
• SOSYAL POLİTİKA Ocak-2026 Sendika Üye Sayıları İstatistiklerinin Dili 36 Emirali KARADOĞAN	
• ÇOCUK EMEĞİ Çocuk İşçilik: 2024 Küresel Tahminleri, Eğilimler ve Geleceğe Dönük Yol Haritası 47	
• SOSYAL POLİTİKA MESEM Gerçeği: Mesleki Eğitim mi, Çocuk İşçiliği mi? 48	
• BASINDAN SEÇMELER Çocuk İşçi Haberleri 52	
• BULMACA Bir Binanın Damından Kesilen Beton Bloğun İndirilmesi 57 Mustafa TAŞYÜREK	

FİŞEK ENSTİTÜSÜ

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

<http://www.isguvenligi.net>

• **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar
Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Adına
Oya FİŞEK

• **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
Oya FİŞEK

• **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • Faks: 0312 425 28 01 - 395 22 71
• Web sayfası: www.fisek.org.tr

• Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar,
resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.

• Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

• Çocuk Dostu'muz olanlara
dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir.
Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.

• Çalışma Ortamı Dergisi dört ayda bir yayınlanır.
(YAYGIN SÜRELİ YAYIN)

• ISSN 1302-3519

• Sayı: 180 / Eylül - Ekim - Kasım - Aralık

• ÜCRETSİZDİR

Yapım: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar
Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay / ANKARA

Baskı Tarihi : Ocak 2026